

CEDEFOP

European Centre
for the Development
of Vocational Training

REFERNET

INNOVE
Foundation for Lifelong Learning Development

Eesti kutsehariduspoliitika arengud aastatel 2002–2008

**Kutsehariduse Seirekeskus
Tallinn 2008**

1. Riiklik poliitika- ja sotsiaalmajanduslik kontekst	4
1.1. Riiklik poliitikakontekst	4
1.2. Sotsiaalmajanduslik kontekst.....	5
1.2.1. Poliitikanäited.....	6
Meede 1 – Riiklik koolitustellimus täiskasvanute tööalasele koolitusele	6
2. Võrdsete kutseõppevõimaluste tagamine	8
2.1. Riiklik poliitikakontekst	8
2.2. Kutsehariduse atraktiivsuse suurendamine ja õppevõimaluste tagamine	8
2.2.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni.....	8
2.2.2. Hariduspoliitika näited	9
Meede 1 – Kõigile soovijatele võimete kohased kutseõppe võimalused	9
Meede 2 – Kutsehariduse populariseerimise programm	10
2.3. Eri sihtrühmade võrdsuse suurendamine	11
2.3.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni	11
2.3.2. Hariduspoliitika näited	12
Meede 1 – Kutseõppe kättesaadavus erivajadustega õppureile.....	12
Meede 2 – Vanglast tööellu siirdujatele paremate võimaluste loomine	12
Meede 3 – Sotsiaalsete garantiide loomine	12
3. Elukestev õpe kutseõppes.....	14
3.1. Riikliku poliitika kontekst.....	14
3.2. Eri kutseõppeharude vahel liikumise lihtsustamine.....	14
3.2.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni	14
3.2.2. Hariduspoliitika näited	15
Meede 1 – Õppekava vahetus esimeses kutseõppes	15
3.3. Karjääriteenuste parandamine ja uute nõustamissüsteemide loomine.....	15
3.3.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni	15
3.3.2. Hariduspoliitika näited.....	16
Meede 1 – Kahe ministeeriumi vahel sõlmitud leping karjäärinõustamise arendamiseks	16
3.4. Oskuste ja pädevuste tunnustamine (määratlemine, hindamine ja arvestamine), mis on saadud „eluülikoolis“	17
3.4.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni	17
3.4.2. Hariduspoliitika näited	17
Meede 1 – VÕTA – Varasema õpi- ja töökogemuse arvestamine.....	17
4. Kutseõppe kvaliteedi parandamine	19
4.1. Riiklik poliitikakontekst.....	19
4.2. Kutsealase õppe kvaliteedi parandamine	19
4.2.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni.....	19
4.2.2. Hariduspoliitika näited.....	20
Meede 1 – Sisehindamine.....	20
4.3. Kutseõpetajate professionaalse arengu toetamine ning kutseõpetaja ameti atraktiivsuse suurendamine ja sotsiaalse positsiooni parandamine	20
4.3.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni.....	20
4.3.2. Hariduspoliitika näited.....	22
Meede 1 – Kutseõpetaja kutsestandard	22
5. Kutseõppe ja tööturu vaheliste sidemete tugevdamine.....	24
5.1. Riiklik poliitikakontekst.....	24
5.2. Ettevõtete / sektoraalsete organisatsioonide/ sotsiaalsete partnerite kaasamine kutsealasesse õppetöösse, et kutseõppe vastaks paremini tööturu vajadustele.....	24
5.2.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni.....	24
5.2.2. Hariduspoliitika näited.....	25
Meede 1 – Tööandjate esindajate kaasamine kooli nõukogudesse	25
Meede 2 – Kutseõppeasutuste lõpueksami ühitamine kutseeksamiga.....	26
5.3. Töö ja õppimise sidumine	27
5.3.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni.....	27
5.3.2. Hariduspoliitika näited.....	27
Meede 1 – Õpipoisikoolitus.....	27
5.4. Tööturul oskuste ja pädevuste vajaduse arvestamine kutseõppe planeerimisel.....	28
5.4.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni.....	28
5.4.2. Hariduspoliitika näited.....	29

Meede 1 – Tööturul vajalike erialade prognoosimine	29
Meede 2 – Kompetentsi- ja moodulipõhised õppekavad.....	29
6. Juhtimine ja rahastamine	31
6.1. Riiklik poliitikakontekst	31
6.2. Muutused administratiivsetes struktuurides.....	31
6.2.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni.....	31
6.2.2. Muutused kutseõppe rahastamises.....	32
Muutus 1 – Koolivõrgu reorganiseerimine (2005–2008)	32
6.3. Muutused kutseõppe rahastamises	33
6.3.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni.....	33
6.3.2. Hariduspoliitika näited.....	35
Meede 1 – Uus riikliku koolitustellimuse skeem	35
6.4. Partnerlussuhete arendamine kutsehariduspoliitika kujundamisel	36
6.4.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni	36
6.4.2. Hariduspoliitika näited	36
Meede 1 – Eri partnerite kaasamine kutsehariduspoliitika kujundamisse	36
7. EL-i initsiatiivid ja kutseõppealane ränne EL-i piires	38
7.1. Riiklik poliitikakontekst: EL-i initsiatiivide kasutuselevõtt (EQF, ECVET, Europass ja õpiränne kutseõppes).....	38
7.2. Kvalifikatsioonide võrreldavus riiklike, regionaalsete või sektoraalsete erinevuste taustal ja nende vastavus tulevikus EQF-ile.....	39
7.2.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni.....	39
7.2.2. Hariduspoliitika näited	39
Meede 1 – Kutseseaduse muudatused.....	39
7.3. Võimalus kvalifikatsioone üle kanda riiklike, regionaalsete või sektoraalsete erinevuste taustal ja võimalus kergendada tulevikus ECVET-i kasutuselevõttu	40
7.3.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni	40
7.3.2. Hariduspoliitika näited	41
Meede 1 – ESF-i projekt „Kutsekvalifikatsiooni süsteemi väljaarendamine“	41
7.4. Europass ja selle roll EQF-i ja ECVET-i juurutamisel	42
7.4.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2005 tänaseni	42
7.4.2. Hariduspoliitika näited	43
Meede 1 – Eesti Europassi Keskuse rajamine	43
7.5. Kutsealase õpirände edendamine	44
7.5.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni	44
7.5.2. Hariduspoliitika näited	45
Meede 1 – Leonardo da Vinci (LdV) programmi tutvustamine	45
8. Kutseõppe statistika areng	47
8.1. Riikliku kutsehariduse statistika edusammud aastast 2002 tänaseni.....	47
8.2. Hariduspoliitika näited kutseharidusstatistika parendamiseks.....	48
9. Kutseharidus pärast 2010. aastat.....	50
9.1. Kutsehariduse teemad, mis peaksid olema kutsehariduspoliitikas aktuaalsed nii Euroopa Liidus kui riiklikul tasemel Eestis pärast 2010. aastat ja miks?.....	50
9.2. Kuidas peaks neid teemasid käsitlema Euroopa Liidus ja riiklikult Eestis?	51
10. Autorid, bibliograafia ja veebiviited.....	52
10.1. Autorid.....	52
10.2. Kasutatud allikad	52
10.3. Lühendid	56

1. Riiklik poliitika- ja sotsiaalmajanduslik kontekst

1.1. Riiklik poliitikakontekst

Eestis on poliitikakontekst määratud kolme partei vahelise koalitsiooniprogrammiga aastateks 2007–2013. Valitsusliidu peaesmärk on saavutada Eesti rahvastiku positiivne iive sündimuse kasvu, keskmise eluea pikenemise ja elukvaliteedi tõstmise teel. Valitsusliidu majanduspoliitika pikaajaline eesmärk on Eesti inimeste jõukuse suurendamine. Selleks peab valitsus vajalikuks senise eduka liberaalse majanduspoliitika edasiarendamist ning Eesti majanduse struktuuri ümberorienteerimist suuremale tootlikkusele, efektiivsemale energia- ja materjalikasutusele ning teadmiste tootmisele. Eesti edu valem saab olla: rohkema väärtuse loomine vähema tööjõu ning loodusressurssidega.

Hariduse ja teaduse vallas on valitsusliidu eesmärk poliitika juurutamine, mis kindlustaks Eesti elanikele konkurentsivõimelise, võrdseid võimalusi pakkuva hariduse kättesaadavuse, Eesti teaduse arengu ning selle kaudu oskused ja teadmised edukaks toimetulekuks üleilmastumise tingimustes. Meetmetes on olulisematena välja toodud õpetajate palgad ja teadusuuringute toetamine. Seega on rõhuasetus traditsiooniliselt akadeemilisel haridusel. Võime ka öelda, et kutseharidusele ei pöörata koalitsioonilepingus samavõrdset tähelepanu.

Kutsehariduspoliitikaga hakati teadlikult tegelema aastatel 2003–2004, kui pandi kokku kutsehariduse arengukava aastateks 2005–2008. Enne seda olid algatused olnud juhuslikud.

Eesti jaguneb 15 maakonnaks, 39 linnaks ja 202 vallaks. Kõik kohaliku tähtsusega otsused teeb kohalik omavalitsus, nende haldusalasse kuuluvad muu hulgas põhi- ja keskkoolide haldamine. Kuigi ka kutseharidusasutused võivad kuuluda kohalikele omavalitsustele, kuulub enamik neist siiski riigile ja neid haldab Haridus- ja Teadusministeerium.

Keskhariduse eri harusid reguleerivad eri seadused. Kutseharidust reguleerib kutseõppeasutuse seadus, samal ajal kui põhi- ja keskkooli reguleerib üks ja sama põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. Üldhariduskoolidel on ka sama õpetajaskond ning hooned. Üldhariduskoolides ei ole väga suurt huvi tegeleda karjäärinõustamisega, et põhikooli lõpetajate huvid ja võimed välja selgitada, sest põhikooli lõpetajad on kõige potentsiaalsemad keskkooli astujad. Lisaks sellele on kohalikel omavalitsustel huvi hoida keskkoolid töös ja õpilasi täis, sest need koolid on kohalikud kultuuri- ja hariduskeskused, mis toovad haritud inimesi, nagu õpetajad, kohalike hulka. Selline olukord aitab kaasa akadeemilise hariduse ebaoproportsionaalselt kõrgele osatähtsusele õppima asujate hulgas (70% üldharidus, 30% kutseõpe), samal ajal kui tööturu vajadused on täpselt vastupidised (70% ulatuses on vaja oskustöölisi). Samuti ei ole õpilaste huvid ja võimed piisavalt kooskõlas õpituga ja hiljem on neil tööturul õpitut raske rakendada. Väidet illustreerib kõrge üldhariduskoolidest väljalangejate arv ning oskustöölise suur pöud (vt peatükk 6.1).

2007. aastal oli kutseõppijate arv Eestis 27381, sealhulgas kutseõpe põhikoolijärgselt (18454) ja pärast keskkooli (8620). Ülejäänud on põhihariduseta õppijad (307).

KUTSEÕPPEASUTUSED JA ÕPPIJAD 2002–2007						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kutseõppeasutused kokku	79	71	68	57	48	47
Õppijad kokku	28 095	28 183	29 915	29 013	28 651	27 381
Põhiharidusel baseeruvast kutseõppes õppijad	16 388	17 132	18 886	18 884	19 004	18 454
Keskharidusel baseeruvast kutseõppes õppijad	11 552	10 787	10 762	10 101	9 478	8 620

Märkus:
Õppeasutused ja õppijad on antud õppeaasta alguses.

Allikas: Statistikaamet, 2008

1.2. Sotsiaalmajanduslik kontekst

Kiire majanduskasv Eestis lähiminekis on toonud kaasa suurenenud nõudluse tööjõu, eriti oskustööjõu järele. Samas on suurim vajadus siiski erioskustega keskastme juhtide ning tippspetsialistide järele.

Majanduskasvu tingimustes on oluline mõelda regionaalsele arengule. Regiooni edu ja elujõulisus sõltub hariduse kättesaadavusest ning selle kvaliteedist. Suuremad linnad köidavad rohkem inimesi, ka töökohti on seal rohkem saada. Umbes 30% õpilastest, kes lõpetavad regionaalse kutseõppeasutuse, jäävad sinna regiooni ka elama ja tööle. Enamik õpilasi, kes pealinna lähevad, ei tule ilmselt iialgi tagasi. Nii peabki riik kulutama lisaressursse, et inimesi tagasi maale tuua.

Riiklikult finantseeritavate koolituskohtade planeerimine kutsehariduses on vastavuses tööhõive trendidega – kõige rohkem on tõusnud riiklik koolitustellimus (edaspidi RKT) teeninduserialadel ja vähenenud põllumajanduserialadel. Selline tendents tekkis juba ligikaudu 10 aastat tagasi ning ei ole oluliselt muutunud. Paaril viimasel aastal on tõusnud tööstuse- ja tootmise erialade osakaal RKT-s, siiski ei ole see mõnedes valdkondades majanduse vajadusi veel rahuldanud (nt transport ja logistika, metallide töötlemine, elektroonika, elektrotehnika). See on seotud ka asjaoluga, et muud erialad on noorte seas jätkuvalt populaarsemad.

Nagu ülejäänud Euroopas, on ka Eestis elanikkond vananev. Aastatel 2000–2007 on õpilaste arv kutsehariduses langenud 11%, 30 872-lt 27 381-ni. Ähvardav drastiline õpilaste arvu 50%-line vähenemine järgneva 10 aasta jooksul on seotud 1990-ndate aastate madala iibega. Vähenev õpilaste arv nõuab kutsehariduse kontsentreerumist nii regioonides kui sektorites ning koolide spetsialiseerumist. Selleks demograafiliseks olukorraks hakati valmistuma juba mõned aastad tagasi.

Kuna noorte õppima asujate arv väheneb, on vaja erilist tähelepanu pöörata täiendõppele ja töötavatele täiskasvanutele elukestva õppe võimaluste andmisele. Haridus- ja Teadusministeerium (siin ja edaspidi HTM) on sellele väljakutsele juba vastanud, esitades RKT töötavate täiskasvanute õpetamiseks. Kuni selle ajani oli vaid töötutel võimalus riigi kulul ümberõpet saada.

Üleilmastumine toob kaasa muutusi sektorite sees ja vahel. Kutseõppe asutused on valmis nendeks uuteks väljakutseteks tänu oma paindlikule rahastamisskeemile ja võimalike õpilaste mitmekesisusele nii esmases kui täiendõppes. Lisaks sellele on Sotsiaalministeerium (edaspidi SM) esitanud uue töölepinguseaduse eelnõu, mille läbivaks teljeks on turvaline paindlikkus.

1.2.1. Poliitikanäited

Meede 1 – Riiklik koolitustellimus täiskasvanute tööalasele koolitusele

RKT täiskasvanute tööalasele koolitusele kehtestati 2007. aastal. See meede võeti kasutusele selleks, et kutseharidusasutused saaksid paindlikult vastata tööturu vajadustele. Olukorras, kus töötajaskond on vananemas, on vaja luua ligipääs haridusele kõigile eagruppidele. Tähtis on lähitulevikus tuua palju rohkem täiskasvanuid õppima, et tõsta töötajate konkurentsivõimet ja heaolu ning parandada töö kvaliteeti. Meetme eesmärk on aidata tõsta õppima asujate arvu, pakkudes tasuta tööalast koolitust kõigis maakondades. Rõhuasetus on esmase ja kesktasemega haridusega inimeste koolitamisel, kes uuringute järgi võtavad vähem osa täiendkoolitusest kui kolmanda taseme haridusega inimesed. Neile inimestele mõeldud tasuta kursustega on võimalik õpingutesse haarata neid, kes ise oma koolituse eest maksta ei suuda. 2007. aastal esitas HTM esmakordselt RKT täiskasvanute tööalasele koolitusele kõigis Eesti maakondades.

Koolitust annavad kutseharidusasutused ja rakenduskõrgkoolid. Meede on mõeldud vastama muutustele tööjõuturul ning aitama toime tulla langeva demograafilise trendi ning ka muidu väheneva õpilaste arvuga, tuues täiskasvanud õppijad (tagasi) koolipinki. 2007. aastal algatati pilootprojekt ESF-i vahenditega, kus tasuta tööalase koolituse võimalus loodi kogu täiskasvanud elanikkonnale. Sügisel 2007 võeti vastu töötajate tööalase koolituse tingimused ja kord, mis on selle meetme juriidiliseks aluseks.

Töötajate tööalast koolitust saavate inimeste arv on kasvanud 6284 inimese võrra 2007. aastal, pooled neist õpivad RKT alusel. Üle 20 000 õppija on osa võtnud tööalasest koolitusest kutseõppeasutustes.

2007. aastal esitas HTM lisatellimuse tööalasele koolitusele ESF projekti raames. 2007/2008. aastal antakse täiskasvanutele umbes 1,4 miljoni euro väärtuses koolitust. Võrreldes 2006. aastaga on tänu ESF projektile täiendõppes osalenute arv kutseõppeasutustes tõusnud 31%.

RKT-s täiskasvanute tööalasele koolitusele on vaja kokku leppida, kuidas määrata vajadust sellise koolituse järele ning millise metoodika alusel esitada seda tellimust kutseõppeasutustele. Lahendamist vajavate probleemidena võib veel välja tuua selle, et täiskasvanud õppija ootab koolilt paindlikku kõrgetasemelist koolitust, mis on paras väljakutse õpetajaskonnale, kes on harjunud töötama noorema sihtgrupiga. Täiskasvanud õppija seab ka suuremad nõudmised õppetöö sisule.

	Prioriteetne poliitikasuund	Peamised põhjused	Kuidas viiakse ellu
1.	Kutsehariduse kvaliteet	Vaja tõsta kutsehariduse köitvust majanduse ja ühiskonna kõrgele nõudmistele kontekstis	Luuakse üleriigilised tugisüsteemid ja antakse seadused nii sise- kui välishindamise jaoks; arendatakse välja pädevuspõhised õppekavad, Euroopa regionaalfondi investeeringud õppekeskkonda, õpetajate koolitus jne.
2.	Kutsekvalifikatsioonide raamistik	Rohkem võrreldavust, läbipaistvust; EL soovitus	Luuakse seadusandlus, käivitatakse ESF programm mõlemal programiperioodil, et raamistikku ellu viia (uus kutsestandardi vorm jne)
3.	Õpetajate täienduskoolituse täiustamine	Vananev õpetajaskond, vajadus uute oskuste järele; üleilmastumine; innovatiivne pedagoogika	ESF projekt kutseõpetajate erialase koolituse parandamiseks, õpetajate sektoraalsete võrgustike loomine, kutsestandardite väljatöötamine ja tugisüsteemide loomine.
4.	Võimetekohased kutseõppe võimalused kõigile soovijatele	Õpilaste arvu järsk langus lähitulevikus, suur väljalangejate hulk üldharidusest, töötavate täiskasvanute ümberõppe vajadus	Seaduste muutmine koos paindlike vormide loomisega kõigile huvitatutele kutseõppesse sisenemiseks. Riigipoolne rahastus uutele õppevormidele; stipendiumid kutseõppuritele
5.	Kutseõppe vastavus tööturu vajadustele	Üleminek teadmiste-põhisele majandusele, tööturu muutuvad vajadused üleilmastumise kontekstis	Seadusandluse loomine RKT ümberkorraldamiseks seal, kus vaja. Kutsestandardite ja kooli õppekavade vahelise seose edasiarendamine õppekavade arendamise kaudu, osapoolte kaasamine kutseõppe planeerimisse, toimimisse ja lõpptulemuse (lõpetaja) hindamisse.

2. Võrdsete kutseõppevõimaluste tagamine

2.1. Riiklik poliitikakontekst

Vaatamata mõnede kutseõppeasutuste positiivsele kuvandile on kutseharidus olnud Eestis aastaid madalseisus. Taasiseseisvunud Eestis hoogustunud kõrghariduse buumi valguses on peetud kutsekoolis õppijaid vähemtähtsateks. Viimastel aastatel on aga tööstus- ja tootmisvaldkonna maine tõusnud, nii ka oskustöölise puhul.

Tänapäeval on võimaldatud igaühele tegelik juurdepääs kutseõppele. Vaatamata ulatuslikule koolivõrgu ümberkorraldusele ja paljude koolide sulgemisele on igas maakonnas võimalik õppida mitmesugustel erialadel. Võimalused kutseõppeks on loodud ka erivajadustega isikutele. Kutseõppeasutused korraldavad muuhulgas täiskasvanute tööalast koolitust. Siiski on koolides rohkem kohti kui sisseastujaid. Piisava kutseõustamise puudumise tõttu suunatakse põhikooli lõpetajad gümnaasiumisse ja edasi kõrgharidusse ka juhul, kui neil on teised huvid, võimed ja võimalused.

Kutseõppesse astumine ei tähenda tänapäeval noorele inimesele enam hariduslikku tupikteed; pigem on see võimalus omandada esmalt elukutse ja seejärel jätkata soovi korral õpinguid kõrgkoolis.

Õppijate mobiilsuse arendamiseks kutsehariduse sees ja eri haridustasemetel vahel on 2005. aastast alates toimunud mitmed muudatused. Näiteks rakendus 2006. aastal kutsekeskhariduse õppekava lõpetajatele lisa-aasta võimalus, mille alusel on võimalik jätkata 35 õppenädala ulatuses üldharidusainete õpinguid, võimaldamaks kutseõppeasutuste lõpetanutel ennast paremini ette valmistada riigieksamiteks, et edukalt konkureerida kõrgkooli.

Üks takistusi kutsehariduse kasuks otsustamisel võib olla meie tänapäeva ühiskond. Paljudel on kadunud side traditsiooniliste ametitega, erialade sisust on vähene või ebamäärane ettekujutus, samuti ei olda teadlikud paljude ametite puhul aset leidnud tehnoloogilistest muutustest.

Kutsehariduse populariseerimine Eesti ühiskonnas on suur väljakutse; eesmärk on teavitada ühiskonda kutsehariduse elujõulisusest. Inimestel peaks tekkima arusaam kutseharidusest kui võimalusest omandada huvitavad ja vajalikud oskused ning seejärel neid tööturul edukalt kasutada või süvendada oma teadmisi ja jätkata õpinguid kõrgkoolis.

2.2. Kutsehariduse atraktiivsuse suurendamine ja õppevõimaluste tagamine

2.2.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

Kõne all oleva perioodi alguses (2002) valitses Eestis väga jäik kutseharidussüsteem. Nõukogudeaegne süsteem, mille kohaselt oli kutseharidus kättesaadav väga laiale ringile, oli lagunenu ja kutseõpet oli võimalik saada ainult koos keskhariduse omandamisega või pärast keskkooli lõpetamist. Praegu on põhimõtteliselt igaühel (nii noortel kui täiskasvanutel) võimalik omandada kutseharidust. Samaaegne keskhariduse omandamine ei ole nõutav. Lisaks saab kutset omandada ka ilma

põhihariduseta. Selline süsteem annab võimaluse ka nendele, kellel mingil põhjusel on üldhariduse omandamine katkenud. Üks kutseharidussüsteemi arengukava eesmärke on luua kõigile soovijatele võimetekohase kutseõppe võimalused.

Eesti kutseharidussüsteemi arengukava (2005–2008) muudab ressursside kasutuse kutseõppes tõhusamaks, tagades juurdepääsu kutseõppele kõigis regioonides. Kutseõppeasutuste võrgu korrastamisel säilib kõikides maakondades juurdepääs kutseõppele, kuigi alates koolivõrgu ümberkujundamisest on kutseõppeasutuste arv drastiliselt kahanenud.

Kutseõppeasutustes on tehtud suures ulatuses muudatusi. Jäik süsteem, mille kohaselt oli võimalik asuda vaid 3-aastasesse põhikoolijärgsesse kutseharidusõppesse ja keskkaridusejärgsesse kutseõppesse, on asendunud paljude kutseomandamise võimalustega. On kaasajastatud õppekavasid ja õppekeskkonda, mitmetes koolides on uuendatud tehnilist baasi.

Kutsehariduse arengukavas nähakse kutseõppe kvaliteedi tõusuga kaasemas ka kutsehariduse maine tõusu, õppijate arvu kasvu ja lõpetajate edukat töölerakendumist. Kvaliteedi teemat käsitletakse lähemalt punktis 4.2.

Pärast sotsiaalpartnerite kutseõppe arenguplaanidesse kaasamist on muutunud nendegi suhtumine; varasemate aastate kriitiline hoiak on asendumas kutsehariduse propageerimise ja tugeva ühistööga. Teemast lähemalt punktis 5.1.

Riiklikul tasandil on vastu võetud kutsehariduse populariseerimise programm. Selle eesmärk on muuta suhtumist kutseharidusse, jagada asjatundlikku infot mitmesuguste võimaluste kohta kutseõppes (täpsemalt järgnevas punktis, meede 2).

2.2.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Kõigile soovijatele võimetekohased kutseõppe võimalused

Meetme mõte on võimaldada kutseõpet vastavalt soovija võimetele. Sel eesmärgil viidi kutseõppeasutuse seadusesse sisse muudatused uute õppimisvõimaluste ja õppevormide loomiseks ja rakendamiseks.

Uue süsteemi abil soovitakse kutseharidus teha kättesaadavaks ka ilma põhihariduseta noortele, kes on vähemalt 17-aastased. Nendele, kes asuvad õppima põhihariduse baasil, kuid ei ole võimelised täitma 3-aastase kutsekeskhariduse nõudeid, antakse võimalus kooli lõpetamisel saada kutsetunnistuse omanikuks. Selliste õppurite eeldatav arvukus Eestis on suhteliselt suur. Eri kutseõppeliikide rakendamine on suunatud eelkõige õpiraskustega õppuritele, eakamatele töölistele, madalamate kutseoskustega inimestele, töötutele.

Alates 2006. aastast, kui jõustusid kutseõppeasutuse seaduse muudatused, rakendatakse seda meetet kogu riigis. Protsessi on kaasatud kutseõppeasutused ning koostöösse kaasatud üldhariduskoolid.

Antud meede on osa Eesti kutseharidussüsteemi arengukavast (2005–2008), kus eesmärgi nr 9 kohaselt „Kõigile soovijatele on loodud võimetekohase kutseõppe võimalused“.

Seadusemuudatustest tulenevalt on loodud õpilastele mitmesuguseid võimalusi oma haridustee jätkamiseks ning kutse omandamiseks. Lisaks on loodud ka uusi täiend- ja ümberõppevõimalusi.

Teoreetiliselt on meede olnud edukas; kõikides regioonides on võimalik saada kutseõpet kõigil neil, kel puudub põhiharidus ning vanust üle 17 aasta. Kõikides kutseõppeasutustes võimaldatakse täiend- ja ümberõpet. 2008 aastaks on väljalangenute määr alanenud 10%-le.

KUTSEÕPPEST VÄLJALANGENUD 2002–2007						
haridustaseme ja õppevormi järgi						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kutseõpe kokku						
Õppevormid kokku	5 126	5 367	4 953	5 044	5 164	5 342
Täiskoormusega õpe	4 470	4 796	4 436	4 741	4 805	5 028
Osakoormusega õpe	656	571	517	303	359	314
Defineerimata baasharidusega kutseõpe						
Õppevormid kokku	74	34	119	6	19	175
Täiskoormusega õpe	74	34	119	6	19	175
Põhiharidusel baseeruv kutseõpe						
Õppevormid kokku	2 552	2 872	2 499	2 876	3 098	2 922
Täiskoormusega õpe	2 552	2 872	2 499	2 869	3 096	2 906
Osakoormusega õpe	0	0	0	7	2	16
Keskharidusel baseeruv kutseõpe						
Õppevormid kokku	2 500	2 461	2 335	2 162	2 047	2 245
Täiskoormusega õpe	1 844	1 890	1 818	1 866	1 690	1 947
Osakoormusega õpe	656	571	517	296	357	298

Allikas: Statistikaamet, aprill, 2008

Laialdased kutseõppevõimalused ei ole aga kutseõppeasutustesse sisseastujate arvu märgatavalt suurendanud. Üks passiivsuse põhjuseid võib olla ühiskonna vähene teadlikkus muutustest Eesti kutseharidussüsteemis.

Üldkeskhariduseta kutseõppesse astujate osakaal ei ületa 15% põhihariduse baasil kutseõppesse vastuvõtust. Põhihariduseta õppurite vanuse alampiiri võiks alandada 17-lt 14-ni; nii saaksid põhikoolist väljalangenud kooliteed jätkata ilma pikemat aega tegevusetult olemata. Tegelikuses juba võimaldavad mõned koolid omandada kutseõpet alla 17-aastastel õppuritel, seaduslik alus selleks on veel loomata.

Meede 2 – Kutsehariduse populariseerimise programm

Kutsehariduse populariseerimise programm viiakse ellu aastatel 2007–2013 ESF-i programmiperioodi raames.

Programmi eesmärgid on:

- 1) veebiportaali loomine ja selle arendamine;

- 2) suhtlemisalane koolitus kutseõpetajatele ja koolide direktoritele; suhtlemise käsiraamatu väljaandmine;
- 3) igal aastal avaldatav teatmik, kus jagatakse potentsiaalsele kutseõppesse astujale kaasahaaravat materjali kutseõppe ja selle eri võimaluste kohta;
- 4) kutsemeistrivõistluste süsteemi arendamine, kutsealade arvu suurendamine 10-lt 18-ni;
- 5) iga-aastane üleskutse kutsealaste suveniiride leidmiseks.

Eeltoodud tegevused on mõeldud eri sihtgruppidele. Laiemalt vaadates on programm mõeldud kogu Eesti ühiskonna teadlikkuse suurendamiseks, kitsamalt aga kutseõpetajatele ning kooli personalile, kes edastaksid kutsehariduse positiivset sõnumit ühiskonnale tervikuna. Seega on oluline tähtsus kutseõpetajate suhtlemisoskuse arendamisel ning õppuritel oma võimete hindamiseks kutsemeistrivõistlustel.

Programmi hindamiseks tehakse rahvastiku-uuring, mille põhjal saab mõõta inimeste kutseharidusalase teadlikkuse tõusu kõnealuse perioodi jooksul (2008–2013).

2.3. Eri sihtrühmade võrdsuse suurendamine

2.3.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

Eri sihtrühmadele võrdsete võimaluste tagamine on alates aastast 2002 märgatavalt paranenud. Erivajadustega õpilaste kutseharidustee teemaline seadus võeti vastu 2006. aastal (Meede 2, punkt 2.3.2). Sotsiaalsete garantiide loomisega tagatakse juurdepääs kutseõppele ka vähemkindlustatud peredest pärit inimestele. Plaanis on nende veelgi suurem toetamine riigi poolt. Praegu hoolitsevad oma õppurite eest nii mõnedki kohalikud omavalitsused; mõned koolid annavad õpilastele tasuta vormiriided.

Kui varem õppisid erivajadustega õpilased erikoolides, siis viimase 10–15 aasta jooksul on teadvustatud nende roll terves ühiskonnas ning nende kaasamiseks igapäevategevusse on koolides tehtud vajalikke muudatusi, et tagada nendesse ligipääs erivajadustega õpilastele. Spetsiaalset koolitust erivajadustega õpilastega töötamiseks on antud kutseõpetajatele. Uute õppeasutuste projekteerimisel ning olemasolevate renoveerimisel on arvestatud alternatiivsete liikumisvõimalustega, on ehitatud kaldteid, lifte jms.

Vähemusgrupiks võib pidada ka venekeelset õppijaskonda. Neil on võimalik õppida venekeelsete õppekavade järgi, eriti Kirde-Eesti koolides. Sellisel juhul on õpilastel võimalus õppida eesti keelt poole aasta mahus, st õpiaja jooksul läbitud eesti keele kursused moodustavad pool lisa-aastat kogu õppekavale. Keeleoskuse omandamine aitab koolilõpetajatel paremini integreeruda Eesti ühiskonda ning olla edukas kohalikul tööturul.

2.3.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Kutseõppe kättesaadavus erivajadustega õppureile

Kutseõppe kättesaadavus erivajadustega õpilastele on seadusandlikult sätestatud 2006 aastast, kui võeti vastu „Erivajadustega isikute kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“.

Selle õigusakti kohaselt rakendatakse erivajadustega õppuritele paindlikke õppimisvõimalusi ja õppevorme. Sihtgruppideks on õppurid, kellel on erilised anded, õpi- või käitumisraskused, tervisehäire, kehaline puue või kes on pikemalt õppetööst eemal viibinud. Viimasesse kategooriasse võivad kuuluda nii alaealised kui lapsepuhkusest naasnud emad ja vanemaealised, madala oskustasemega töötajad.

Meedet rakendatakse üleriiklikul tasandil eesmärgiga võimaldada juurdepääs kutseõppele võimalikult suurele osale ühiskonnast.

Kõikides regioonides on loodud kutseõppe võimalused erivajadustega õppijatele. Praegu on Eesti hariduse infosüsteemi (EHIS-e) andmetel kutsehariduses erivajadustega õppureid üle 800 (s.o ligikaudu 3% kogu kutsehariduses õppijate arvust).

Vajalike tingimuste puudumise tõttu on olnud raskusi selle meetme rakendamisel kehaliste puuetega inimeste suhtes. Paljudes koolides on sisustust uuendatud, ehitatud on kaldteid, lifte, võimaldamaks ligipääsu ratastooliga liiklejale. Vaimse alaarenguga õpilaste suhtes on esinenud kiusamist – sellistele juhtumitele on jõuliselt ja kiiresti reageeritud.

Meede 2 – Vanglast tööellu siirdujatele paremate võimaluste loomine

Vanglast tööellu siirdujatele paremate võimaluste loomiseks viidi kutseõppeasutuse seadusesse vastavad muudatused sisse 2006. aastal.

Seda meedet rakendati vanglas pakutava kutsehariduse taseme tõstmiseks. Aastatel 2004–2007 võtsid õppetöö korralduse vanglates üle tavakutseõppeasutused. Seni eksisteerisid vanglakoolid eraldiseisvatena, mis jättis aga märgi vanglast tööellu siirdujatele. Seadusemuudatuse järgi on ka vanglas õpetatu kvaliteet võrreldav teiste õppekavadega ja enam ei teki võimalust vanglas õppinud inimest diplomi põhjal teistest eristada.

Vanglakoolid on tänaseks suletud ja tavakutseõppeasutused on võtnud üle kohustuse korraldada kutseõpet ka vanglas viibijatele. Sel moel on tagatud pakutava hariduse kvaliteet. Samas võib osutada probleemiks see, et kui õppekava eeldab erivarustust, võib õppekoha maksumus olla tunduvalt kõrgem kui tavaolukorras.

Meede 3 – Sotsiaalsete garantiide loomine

Sotsiaalsete garantiide loomine täidab arengukava eesmärki tagada juurdepääs kutseõppele ka vähemkindlustatud peredest pärit inimestele. Suur abi on sellest peredele, kus laps kutsekooli õppima minnes peab lahkuma kodust ning elama

ühiselamus, mis toob kaasa suuremaid kulutusi; vältimaks sellise olukorra muutumist takistuseks noore haridustee valikul, on vastu võetud mitmeid otsuseid.

Kahe aasta jooksul on toimunud kaks olulisemat muudatust:

1. Alates 2006. aasta sügisest on kutseõppureile (v.a keskhariduse baasil õppijaile) tagatud tasuta koolitoit, mille aluseks on ministri määrus „Koolilõuna toetuse kasutamise tingimused ja kord riigi kutseõppeasutuses“. Koolilõuna toetusega on igale õppijale tagatud koolipäeva jooksul vähemalt üks toiduportsjon.
2. Alates 2007. aasta jaanuarist muutus paindlikumaks õppetoetuste süsteem. Õppetoetuste saamise õigus laienes ka põhiharidusejärgselt õppijatele (sh põhihariduse nõudeta ja põhihariduse baasil õppijatele).

Toetuste kasutamisel on koolidele takistuseks olnud õppetoetuste jagamise süsteem, mille kohaselt jagatakse õppureile toetusi alates teisest poolaastast. Samal ajal ei ole võimalik katkestada toetuse maksmist juhul, kui õpilane suhtub õppetöösse passiivselt ning jätab tundidesse tulemata. Õppeasutustel peaks olema rohkem volitusi võimaldamaks nimetatud juhtudel kooli õigeaegset sekkumist. Suurendamiseks ligipääsu kutseharidusele, võiks tulevikus anda õppetoetust juba õppeperioodi esimesel poolaastal ning edaspidi oleks toetusemäär seotud õpitulemustega.

3. Elukestev õpe kutseõppes

3.1. Riikliku poliitika kontekst

Täiskasvanuharidust reguleerib alates 1993. aasta novembrist täiskasvanute koolituse seadus, mis sätestab iga inimese pideva enesetäiendamise õiguse kogu eluea vältel; riigi ja omavalitsuste, samuti tööandjate kohustused täiskasvanute koolituse koordineerimisel ja elluviimisel. On veel mitmeid teisi õigusakte, mis reguleerivad eri õppeasutuste tegevust.

2005. aasta novembris kiitis Vabariigi Valitsus heaks *elukestva õppe strateegia* aastateks 2005–2008. Strateegia kirjeldab elukestva õppe põhimõtteid ning vajadust elukestva õppe ja täiskasvanuhariduse võimaluste oluliseks parandamiseks laiemas mõttes, kuid selle eesmärgid, meetmed ja tegevustikud keskenduvad konkreetsemalt täiskasvanuharidusele. Strateegia rakendamiseks suurendatakse Eesti elanikkonna võimalusi ja motivatsiooni osalemiseks nii formaalses, mitteformaalses kui ka informaalsetes õppetegevustes eesmärgiga täiendada oma teadmisi ja arendada oskusi vastavuses iseenda, ühiskonna ja tööturu vajadustega. Strateegia näeb ette koolituses osalejate osakaalu tõusu 25–64-aastaste hulgas 2008. aastaks 10%-ni.

HTM on koostanud oma valitsemisala arengukava "Tark ja tegus rahvas 2007–2010", mille eesmärk on siduda kehtivad HTM-i valdkondlikud arengukavad ühtseks ning ressursidega kaetud strateegiaks. Arengukava keskendub ministeeriumi tegevusvaldkondade arendamisele ja suunamisele, tagamaks valitsemisala vajadustest ja ühiskonna ootustest tulenevate eesmärkide saavutamist.

3.2. Eri kutseõppeharude vahel liikumise lihtsustamine

3.2.1. *Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni*

Õppijate mobiilsus kutsehariduse sees ja eri haridustasemetel vahel on kõnealusel perioodil paranenud tänu mitmetele aset leidnud muudatustele.

Õppijate liikumist kutsehariduse sees soodustab kutseõppeasutuse seaduse säte, mille kohaselt on õppijal õigus ühes kutseõppeasutuses alustatud õpinguid teises koolis vabade kohtade olemasolu korral sama kutse- või eriala õppekava alusel jätkata. Õppija peab sooritama eksamid, mida eelmise kooli õppekava ei sisaldanud.

2006. aastal rakendus kutsehariduse õppekava lõpetajatele lisa-aasta kasutamise kord, mille alusel on võimalik 35 õppenädala ulatuses jätkata üldharidusainete õpinguid täiskasvanute gümnaasiumis või üldhariduskooli õhtuses ja kaugõppe osakonnas. Lisa-aasta eesmärk on võimaldada kutseõppeasutuste lõpetanutel ennast paremini ette valmistada riigieksamiteks, et edukalt konkureerida kõrgkooli.

Üldhariduskoolide õpilaste võimalused omandada esmased kutsealased teadmised ja oskused on avardunud. Põhi- või gümnaasiumiharidust omandavatele õpilastele on loodud kaks võimalust:

a) kutsealane eelkoolitus – see on kutseorientatsioonikursus, mis kestab kuni 15 õppenädalat;

b) kutseõpe põhikoolis ja gümnaasiumis – selle kaudu on võimalik omandada reaalseid kutseoskusi kutseõppeasutuse juures kutseõppe õppekava raames, mille maht on 15–40 õppenädalat. Kui sellise õppe läbija jätkab õpinguid kutseõppeasutuses samal erialal, siis arvestatakse juba läbitud õpinguid.

Vaja oleks suurendada ka kutseõppeasutuste ja rakenduskõrgkoolide vahelist koostööd õppekavaarenduses just keskkoolijärgsete kutseõppurite osas – mitmed rakenduskõrgkoolid arvestavad kutseõppeasutuses läbitud õpinguid ka rakenduskõrghariduse õppekava täitmisel.

3.2.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Õppekava vahetus esmases kutseõppes

Õppekava vahetus esmases kutseõppes on sätestatud kutseõppeasutuse seadusega (2006). Kutseõppeasutuse seaduse kohaselt on õpilasel õigus ühes koolis alustatud õpinguid jätkata vabade kohtade olemasolu korral teises koolis sama kutse- või eriala õppekava alusel. Üleminekul teisele kutse- või eriala õppekavale peab õpilane sooritama eksamid ja arvestused, mida eelmise kooli õppekava ei sisaldanud.

Kõnealuse seadusemuudatuse sihtgrupiks on õpilased, kes tahavad jätkata õpinguid samal tasemel, kuid teises õppeasutuses. Nüüd on õpilasel võimalus uues koolis loobuda juba läbitud kursustest ning sel moel vähendada õppekava läbimiseks kuluvat aega.

Vastavalt vastuvõetud seadusele on selline üleminek uude õppeasutusse võimalik kogu riigis; kuna täpset statistikat ei ole veel avaldatud, puuduvad konkreetset andmed sellist võimalust kasutanud õpilaste arvu kohta.

Lõpetuseks võib öelda, et VÕTA printsiipe rakendatakse seni veel puudulikult. Regulatsioon räägib ainult pooleli jäänud õpingute jätkamisest samal kutse- või erialal teises kutseõppeasutuses; arvestama aga peaks ka mitmesugustel koolitustel iseõppimise või töökogemuse käigus omandatud.

3.3. Karjääriteenuste parandamine ja uute nõustamissüsteemide loomine

3.3.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

Töötavate täiskasvanute karjääri-, tööturu- ja õpinõustamine on “Elukestva õppe strateegia 2005–2008” üks eesmärkidest. Karjääriteenuste pakkumine on Eestis olnud väga kaootiline alates nõukogudeaegse süsteemi lagunemisest. Vastutusala on jagatud HTM-i ja SM-i vahel.

Karjäärinõustamine noortele (7–26-aastastele) toimub HTM-i eestvedamisel; kõikides maakondades üle Eesti toimivad riigi poolt finantseeritavad nõustamiskeskused, kus jagatakse informatsiooni nii kohapeal kui koolides, kus nõustamas käiakse. Nõustamiskeskused on olemas ka paljudes kõrgkoolides. SM-i vastutusallas on töötute ja töötajate tööturuteenused (teavitamine tööturu olukorrast ja tööturukoolituse võimalustest, töövahendus, tööturukoolitus, kutsenõustamine, tööturutoetus ettevõtluse alustamiseks või eriala vahetamiseks). Neid teenuseid pakuvad

Tööturuameti koosseisu kuuluvad tööhõiveametid. Hiljuti on tööhõiveametid laiendanud oma teenuseid töötavatele täiskasvanutele, kes soovivad muuta eriala.

Arendamaks kutsenõustamise süsteemi elukestva õppe valdkonnas, loodi 2006. aastal praeguseni toimiv nõustamisteenuste süsteem ja loodi alus HTM-i ja SM-i haldusalas toimivate teenuste ühendamiseks. Seni eraldi tegutsenud nõustamiskeskused ühendatakse ühte võrgustikku eesmärgiga tagada teenuste kvaliteet ja kättesaadavus kogu Eesti elanikkonnale, kelle hulgast prioriteetsemaks on karjäärivalikuid (kutse-, õppe- ja töövalikuid) tegevad õppurid, esmaselt tööturule suunduvad noored ja nende vanemad.

Elukestva Õppe Sihtasutuse Innove Karjäärinõustamise Teabekeskus tegutseb Eestis metoodilise keskusena, mis arendab materjale ja koolitab nõustajaid nii noorte kui täiskasvanute tarvis, vahendab karjääriteenuste alast infot ja kogemusi nii Eestis kui kogu Euroopas. Eesmärk on parandada karjääriteenuste kvaliteeti, soodustada ühiskonnaliikmete osalemist elukestvas õppes ja nende konkurentsivõime tõusu. Teabekeskus toetab õpirännet läbi karjääriinfo vahendamise, arendab ja tutvustab karjääriplaneerimist ja -nõustamist toetavaid IKT lahendusi, osaleb rahvusvahelistes ja riiklikes karjääriteenuseid edendavates projektides, loob koostöövõimalusi valdkonnaga seotud organisatsioonidele, toetab karjääriõppe läbiviimist ja selle korraldamist üldhariduskoolis ja kutseõppeasutuses.

2005. aastal valmistati ette ja alustati ESF projektiga “Karjääriteenuste süsteemi arendamine Eesti Vabariigis”. Projekt kestab aastani 2008. Välja on töötatud hulgaliselt nõustamisalaseid õppevahendeid ja materjale. Regulaarselt täiendatakse karjäärinõustamise ja õppevõimaluste alast veebiportaali www.rajalaidja.ee.

3.3.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Kahe ministeeriumi vahel sõlmitud leping karjäärinõustamise arendamiseks

2008. aasta 12.märtsil sõlmiti HTM-i ja SM-i vahel leping, mis sätestab kindla tööjaotuse kahe ministeeriumi vahel karjäärinõustamises tegevuses.

Leping sõlmiti määramaks vastutusalad kvaliteetse karjäärinõustamise teenuse pakkumisel kogu elanikkonnale; propageerimaks ühtset metoodikat karjääriteenuste pakkumisel ning teenuste mõju ja kvaliteedi hindamist. Kaks karjäärinõustamissüsteemi (noortele ja täiskasvanutele) tegutsevad teineteisest eraldi, seetõttu erineb ka märgatavalt pakutava teenuse kvaliteet nii kahe grupi vahel kui noortele pakutava teenuse raames.

Meede rakendub kolmel eri tasandil: metoodika arendatakse välja riiklikul tasemel, väljaõpe ja kvaliteedihindamine rakendub maakonna piires (teenuseid pakutakse igas maakonnas) ning kohalikul tasemel on kaasatud umbes 45 pilootkooli. Koostöö ja lõimumine on oluline kõikidel tasemetel.

Projekti otsesteks sihtrühmadeks on karjääriplaneerimise protsessi toetavad karjäärinõustajad ja infospetsialistid ning õpetajad. Kaudseteks sihtrühmadeks ehk

lõppkasusaajateks on karjäärivalikuid (kutse-, õppe- ja töövalikuid) tegevad õppurid, esmaselt tööturule suunduvad noored ja nende vanemad.

SM pakub töötavatele täiskasvanutele nõustamist läbi Tööturuameti piirkondlike esinduste. Koostöösse on kaasatud ka Majandusministeerium, kes on tähtis partner tööturu prognooside koostamisel.

SA Innove Karjäärinõustamise Teabekeskus töötab välja karjäärilaste tegevuste metoodika ja kavad. Karjääriteenuseid rahastavad mõlemad ministeeriumid (vastavalt SM – täiskasvanud ja töötud; HTM – noored). Aastatel 2008–2013 käivitub ESF-i projekt nende arengute toetamiseks.

Konkreetsetest tulemustest on veel vara rääkida, kuigi Karjäärinõustamise Teabekeskusel on nüüdsest riiklike arengute koordinaatorina keskne roll nõustamisteenuse pakkumisel. Siiani tegutseti HTM-i haldusalasse kuuluva projekti-põhise üksusena.

3.4. Oskuste ja pädevuste tunnustamine (määratlemine, hindamine ja arvestamine), mis on saadud „eluülikoolis“

3.4.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

2002. aastal hinnati mitteformaalses ja informaales õppetegevuses omandatud oskusi ja võimeid juhtumipõhiselt, võttes arvesse taotluse esitaja saavutusi. Hindamisprotsess sõltus suurel määral hinnangut andvast isikust või organisatsioonist.

2005. aastal sai alguse ülikoolidevaheline ESF-i toel elluviidav projekt LÜKKA – ülikoolilõpetajate konkurentsivõime tõstmine läbi õppetegevuse kvaliteedi arenduse. LÜKKA projekti üks alaprojekte VÕTA keskendub varasema õpi- ja töökogemuse arvestamise süsteemi väljaarendamisele ülikoolide, rakenduskõrgkoolide ja kutsekoolide igapäevategevuses. VÕTA projekti eesmärk on elukestva õppe ja eri õppeastmete ning õpingute ja tööturu vaheliste seoste arendamine, võttes arvesse varasemaid õpinguid ja töökogemust koostöös ülikoolide, rakenduskõrgkoolide, kutseõppeasutuste, kutsekoja ja HTM-iga. Praeguse seadusandluse kohaselt reguleerib ülikoolides ja rakenduskõrgkoolides VÕTAt kõrgharidusstandard. Kutsehariduses ja üldhariduses sellesarnased regulatsioonid veel puuduvad, kuid edaspidi laieneb VÕTA ka kutse- ja üldharidusse.

3.4.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – VÕTA – Varasema õpi- ja töökogemuse arvestamine

ESF-i projekti LÜKKA alaprojekt VÕTA käivitus 2005. aasta augustis. VÕTA on protsess, mille kaudu inimene saab kasutada varasemaid õpi- ja töökogemusi tunnustatud õpingute jätkamiseks või kutse taotlemisel.

Põhilised tegevused VÕTA printsiipide rakendamisel on: olukorra kaardistamine ja uuringute tegemine, VÕTA ühtsete põhimõtete väljatöötamine, ülikoolide ja teiste haridusasutuste vaheliste koostöövõrgustike loomine, VÕTA koolituste läbiviimine;

tugisüsteemi loomine õppijatele, õppejõududele, nõustajatele ja tuutoritele; VÕTA laiem tutvustamine.

VÕTA põhimõtte kohaselt arvestatakse inimese teadmisi ja oskusi, olenemata nende omandamise viisist. Sellise arvestusviisi eemärk võiks olla jätkuva õpiprotsessi toetamine või formaalne tunnustamine (nt tunnistuse või diplomi vormis). VÕTA-t saab kasutada sisseastumisel, poolelijäänud õpingute jätkamiseks, õppekava vahetamiseks või kutse andmiseks.

Sihtgrupiks on kõik elukestva õppega seotud inimesed. Potentsiaalne õpilane saab loobuda juba omandatud ainete uuesti õppimisest, vähendades nii õppekava läbimisele kuluvat aega. VÕTA soodustab teooria ja praktika vaheliste seoste tekkimist ning suurendab motivatsiooni elukestvaks õppeks. VÕTA võimaldab arvestada varem õppeasutustes, täienduskoolituses või iseseisvalt õpitud ning töös saadud kogemusi, teadmisi ja oskusi.

Kõrghariduses reguleerib VÕTA-t kõrgharidusstandard – seega toimib varasema õpi- ja töökogemuse arvestamine rohkem kõrghariduse valdkonnas. Kutsehariduses seesugused regulatsioonid veel puuduvad, kuigi viimastel aastatel on toimunud mitmeid selleteemalisi arutelusid.

Tänu seadusandlikule alusele toimib VÕTA paremini kõrgharidussüsteemis. Eesmärk on sätestada ka kutseharidusega seonduvad VÕTA printsiibid ning lisada need kutseharidusstandardisse.

VÕTA teema käsitlemisel on üheks puuduseks VÕTA printsiipide mittetäielik rakendamine. Regulatsioon räägib ainult poolelijäänud õpingute jätkamisest samal kutse- või erialal teises kutseõppeasutuses; samas on VÕTA mõiste palju laiem. See sisaldab endas nii eri koolituste, iseõppimise kui töö käigus omandatud, mida vastavalt kutse andmisel ning kutseharidusest kõrgharidusse suundumiselgi arvestada võiks.

4. Kutseõppe kvaliteedi parandamine

4.1. Riiklik poliitikakontekst

Eesti kutseharidussüsteemi arengukava (2005–2008) kohaselt on kvaliteet üks olulisi märksõnu kutsehariduse arendamises. Kutseõppe kvaliteedi tõus toob kaasa ka kutseõppe maine tõusu, suureneb õppijate arv ning nende edukus tööturul.

Kutseõppe kvaliteeti saab tõsta järgnevalt:

- a) kutsehariduse parem rahastamine (õppekoha maksumuse suurendamine);
- b) riiklike õppekavade väljatöötamine, õppekavade süsteemi loomine;
- c) kutseõpetajate haridustaseme tõstmine, erialane stažeerimine ettevõtetes, täienduskoolitus välisriikides;
- d) riigi investeeringud ja ERDF-i vahendite rakendamine (ERDF programmiperioodil 2004–2008 ja 2007–2013);
- e) sisehindamise ja kvaliteedi tagamise süsteemi arendamine kutseõppeasutustes; vajalike vahendite ja koolitusvõimaluste andmine.

Kvaliteedi tagamise temaatika eeldab sotsiaalpartnerite kaasamist igas kutseõppe arengu valdkonnas.

4.2. Kutsealase õppe kvaliteedi parandamine

4.2.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

Kvaliteedi tagamise põhimõtted ja viisid leidsid kinnitust juba enne 2006. aastat. 1995. aastal võeti vastu esimesed riiklike õppekavade loomist käsitlevad otsused; 2007. aastaks oli kinnitatud 5 riiklikku õppekava; 2008. aasta esimeste kuude jooksul on kinnitatud juba 10 riiklikku õppekava.

Kutseharidusstandard (2006) sätestab põhinõuded kutseharidusele põhi- ja keskhariduse baasil. Kirjutatakse lahti kutsehariduses kasutatavad mõisted ning antakse ülevaade õppekava, õpiviiside ja õpetajate suhtes kehtivatest nõuetest. Ära on toodud ka õppeprogrammide nimekiri.

ERDF programmiperioodi raames on renoveeritud ja kaasajastatud 10 kutseõppeasutust. Koos riigipoolsete investeeringutega kulus selleks ligikaudu 700 miljonit krooni. Aastatel 2008–2013 on õppekeskkonna renoveerimiseks ette nähtud 3,63 miljardit krooni.

2003. aastast alates korraldatakse Eesti kutseõppeasutuste kvaliteediauhinna konkurssi; aluseks on Euroopa kvaliteedi tagamise süsteemi mudel. Läbi on viidud ka mitmeid temaatilisi koolitusi. Sellest ajast on koolid kvaliteediauhinna võistlustel osalenud aktiivselt. Järjest rohkem koole kasutavad seda sisehindamise vahendina. Sisehindamises on välja töötatud ka indikaatorite kogum, mille põhjal saab kirjeldada kutseõppeasutuste tugevusi ja parendusvaldkondi. Eri näitajad on ära toodud EHIS-es (vt teema 8) ja kõigile *online*’is kättesaadavad.

Alates 1. septembrist 2006 on kõikidele kutseõppeasutustele sisehindamine kohustuslik; seda rakendatakse järk-järgult kuni 2010. aastani, kui koolid peavad esitama oma esimese sisehindamisraporti.

Kutseõppeasutuse kvaliteedinäitajaks on kindlasti ka koolilõpetajate konkurentsivõimelisus tööturul. Muu hulgas aitab seda eesmärki saavutada võimalus teha kooli lõpueksami asemel oma erialaste oskuste kinnitamiseks kutsekvalifikatsioonieksam (vt teema 7).

4.2.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Sisehindamine

2006. aasta seadusemuudatuste kohaselt juurutatakse kutseõppeasutustes sisehindamist. Sisehindamine on pidev protsess, mille eesmärk on tagada õpilaste arengut toetavad tingimused ja kooli enda jätkusuutlikkus. Välja selgitatakse kooli tugevused ja nõrkused; vastavalt sellele koostatakse tegevusplaan; sisehindamisaruanne koostatakse vähemalt üks kord kolme õppeaasta jooksul.

Haridusasutuste sisehindamise nõustamise osakond Riiklikus Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuses (edaspidi REKK) tegutseb 2006. aastast alates. Osakonna peamised ülesanded on haridusasutuste sisehindamise analüüsimine, sisehindamise nõustamine ja sisehindamise süsteemi rakendamine.

2010. aastaks muutub sisehindamine kohustuslikuks kõikidele kutseõppeasutustele, st selleks aastaks peab igal koolil olema esitatud vähemalt üks sisehindamisaruanne.

Meede ei ole veel täielikult kasutuses, seega ei saa rääkida konkreetsetest tulemustest. 8 kutseõppeasutust on osalenud sisehindamisprotsessis ESF projekti „Koolikatsuja 2006“ raames.

Kõikide protsesside kirjeldamine ja hindamine on kahtlemata tänuväärt tegu; mõned koolid suhtuvad sisehindamise protsessi siiski märgatava skeptilisusega. Hindamisprotsess on üsna aeganõudev lisakohustus niigi suure töökoormusega õpetajatele. Kuna raport tuleb esitada riigile, siis võib juhtuda, et koolid ei taha kajasta puudusi, millest teavitamine võiks neile tuua negatiivseid tagajärgi. Seega on võimalik, et kooli püütakse näidata parimas valguses ning sisehindamisraport võib seetõttu muutuda hoopis enesereklaamiks, olemata kvaliteedi tagamise vahend.

4.3. Kutseõpetajate professionaale arengu toetamine ning kutseõpetaja ameti atraktiivsuse suurendamine ja sotsiaalse positsiooni parandamine

4.3.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

Tänapäeva koolis on raske töötada, sest õpilased on vähe motiveeritud. Eriti raske on kutsekoolidesse leida õpetajaid, kes oleksid head oma eriala asjatundjad ning omaksid samas ka häid õpetamisoskusi. Kutseõpetajaks saada tahtja on kohustatud läbima 160 tundi täienduskoolitust pedagoogika alal; sageli peetakse seda liiga suureks lisakoormuseks.

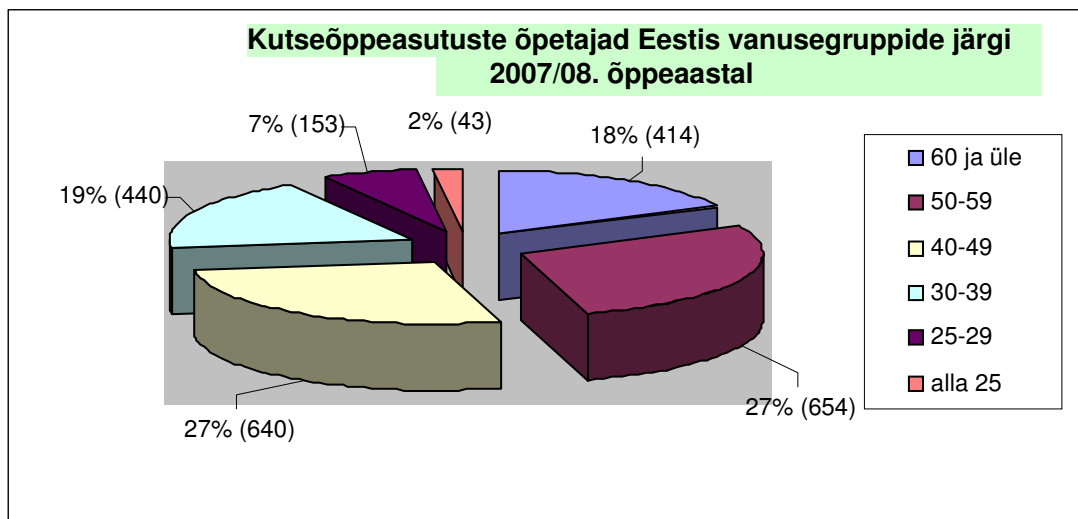
2005. aastal käivitus ESF-i projekt kutseõpetajate erialase täienduskoolitusvõimaluste väljaarendamiseks. Kokkuvõttes on projekt olnud edukas. Selle raames:

- a) korraldati uuring, mille tulemusena saadi ettekujutus tänastest kutseõpetaja karjäärimudelitest ning võrdlusest Euroopa vastava praktikaga (juuni 2006);
- b) kirjeldati kutseõpetaja erialaspetsiifilised pädevused 15 õppekavarühmas ning koostati ettepanekud õpetajakoolituse raamõuete täiustamiseks (september 2006);
- c) loodi tunnustatud täienduskoolituskeskused olemasolevate kutseõppeasutuste baasil (detsember 2006);
- d) koostati täienduskoolituskavad kutseõpetajatele ja praktikajuhendajatele (aprill 2007);
- e) testiti täienduskoolituskavasid ja täiendati neid (jaanuar 2008);
- f) koostatakse kutseõpetaja väljaõppe- ja täienduskoolitusmudelid 15 õppekavarühmas (tähtaeg juuni 2008).

Aastatel 2005–2008 kestva projekti „Kutseõppeasutuste õppekavade arendus“ kaudu on kutseõpetajad kaasatud kutseõppe sisulisse uuendamisse läbi osaluse õppekavanõukogudes ja kooliõppekavade koostamises.

Tänu 2006. aastal käivitatud projektile *E-Võti* on õpetajad kaasatud nüüdisaegse õpikeskkonna loomisesse. 2310 õpetajat, IKT- ja haridusspetsialisti on saanud koolitust peamiselt veebipõhise elektroonilise õppevara koostamise alal. Koolituse tulemusena on loodud 615 õppenädala mahus E-kursusi ja 640 digitaalset õppevahendit, millest on valminud ka kõigile kättesaadav andmebaas. Programmi abil on käivitatud 11 erialavõrgustikku, mis aitavad levitada uusi teadmisi ja meetodikat. E-kutsekooli temaatiline võrgustik toimib koostöös E-ülikooli võrgustiku, erialaspetsialistide ja kutsehariduse riikliku õppekavade arendamise projekti töörühmadega REKK-is.

Kutseõpetajad on saanud koolitust täiskasvanute õpetamiseks, saades nii ettevalmistuse tööks täiskasvanutega. Neil on ka võimalus taotleda täiskasvanute koolitaja kutset. Kutseõpetaja ametialane arenemine oleneb suurel määral inimesest endast, tema motiveeritusest ja soovist omandada uusi õpetamismeetodeid. 2007/2008. õppeaastal oli ligi pool õpetajatest 50-aastased või vanemad. Alla 30 aasta vanuseid oli vaid 9%. Tavaliselt on aga just nooremad inimesed aktiivsemalt osalemas eri koolitustel ja kursustel, olgu siis Eestis või välismaal. Nüüdisaegsete meetodite ja uudsete õpetusstiilide jõudmiseks Eesti kutseharidusellu oleks igati tervitatav noorte aktiivsete pedagoogide arvu suurenemine. Kogu Eesti rahvastiku üldine vananemine peegeldub kutseõpetajate vanusestruktuuris:

Allikas: Aunap, M. Kutsehariduse valdkonna statistika põhinäitajad, 2008

Üldhariduskoolide õpetajate palgad on 2008. aastal tõusnud 22%; samas ulatuses on tõusnud ka kutseõpetajate palgad. Sellele vaatamata on õpetajate palgad alla keskmise palga. Käesoleva meetme rakendamine peaks aitama tõsta kutseõpetajate sotsiaalset staatust.

4.3.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Kutseõpetaja kutsestandard

Kutseõpetaja kutsestandard kehtestati 2006. aasta novembrikuus. Kutsestandard võimaldab kutseõpetajal omandada kvalifikatsiooni 3 tasemel. Kutseõpetaja kutsestandardi järgi jagunevad kutseõpetajad III, IV ja V kutsetasemega kutseõpetajateks. Valminud kutsestandardis on kaardistatud vajalikud teadmised, oskused, vilumused, väärtused ja muud pädevused.

Kutsestandard on kutseõpetaja ametliku hariduse aluseks – kahes Eesti ülikoolis (Tallinna Ülikoolis ja Tartu Ülikoolis) on kutseõpetajate koolituse õppekavad rajatud sellele standardile.

Koolides toimiv süsteem on suhteliselt paindlik, 25% õpetajatest võivad olla ilma pedagoogilise hariduseta; siiski on kutseõpetajaks pürgijal kohustus läbida 160 tunni ulatuses pedagoogilist koolitust. Sageli osutub see üsna koormavaks; mõnedel aladel, eriti oskustöö valdkonnas, on kõrgharidusega spetsialiste raske leida. See eeldaks õpetajaks pürgijatelt kohustust vastata ka kõrghariduse nõuetele. Kuni 1998 aastani kehtis süsteem, kus aine teoreetilist osa õpetasid diplomeeritud õpetajad ning praktilisi oskusi omandati meistrite juhendamisel.

KUTSEÕPPES ÕPIJAD JA ÕPETAJAD			
	2005	2006	2007
Õpilased	29 013	28 651	27 381
Õpetajad	2 503	2 262	2 408
Kutseõpetajad	1 425	1 262	1 319

Allikas: Statistikaamet, aprill, 2008

Kutseõpetajatele esitatavad formaalse kõrghariduse nõuded võiksid olla paindlikumad. Koostöös HTM-iga võiksid ülikoolid välja töötada efektiivse süsteemi kutseõpetajate ettevalmistamiseks ning nende kooli suunamiseks.

5. Kutseõppe ja tööturu vaheliste sidemete tugevdamine

5.1. Riiklik poliitikakontekst

Viimastel aastatel on oluliselt tugevnenud sidemed tööturu ja kutseõppe vahel. Kutseharidussüsteemi arengukava 2005–2008 ühe eesmärgina on selgelt määratletud tihe koostöö sotsiaalpartnerite ja ettevõtetega kutsehariduse edendamisel. Selle saavutamiseks kaasati sotsiaalpartnerid kutseõppe arendamise protsessi. See omakorda on suurendanud partnerite rahulolu kutsealase koostöö suhtes. Õppetegevusse on kaasatud ka ettevõtted, kellel on suur roll ettevõttepraktikate läbiviimisel ning töökohapõhise ja täiskasvanute täiendõppe pakkumisel.

Tööandjad ja sotsiaalpartnerid on kaasatud kutsehariduse eri aspektidesse niipalju, kui see on võimalik – arengukavade väljatöötamisest kuni tulemuste hindamiseni. Lisaks arengukavale on see printsiip sisse kirjutatud kutseõppeasutuse seaduse parandustesse (2006).

Koostöö kutseõppeasutuste ja ettevõtete vahel on oluliselt paranenud ettevõttepraktika läbiviimisel. Varem oli praktikakohtade leidmisega raskusi; nüüd pakuvad ettevõtted aktiivselt kutseõppuritele praktikavõimalusi. Koostöös ettevõtetega on juurutatud uus õppevorm – õpipoisiõpe, mille korraldamisel on ettevõtete panus traditsioonilisest suurem.

Kõik need positiivsed muutused, eriti sotsiaalpartnerite kaasamine, on aidanud kutseõppeasutustel ja tööturul ühiselt edendada kutsehariduse propageerimist. Kui nüüd tööandja võtab sõna kutsehariduse teemal, teeb ta seda tõenäoliselt positiivses valguses, rõhutades kutsehariduse tähtsust ja lisaressursside vajadust. Kokkuvõtteks võib öelda, et viimastel aastatel on saavutatud kõnealuses valdkonnas tuntav edasimineku.

5.2. Ettevõtete / sektoraalsete organisatsioonide/ sotsiaalsete partnerite kaasamine kutsealasesse õppetöösse, et kutseõpe vastaks paremini tööturu vajadustele

5.2.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

Nii kutseharidussüsteemi arengukava kui kutseõppeasutuse seadus (2006) näevad ette ettevõtete ja sotsiaalpartnerite aktiivsemat kaasamist kutseharidusse.

Eri huvirühmad on kaasatud kutsehariduse arengute ja strateegiate kavandamisse. Kuuludes kooli nõukogudesse osalevad nad arengukava väljatöötamisel, RKT planeerimisel, EL-i struktuuritoetuste kasutamise kavandamisel jne.

Partnerid on kaasatud ka kutseharidussüsteemi ja õppeasutuste juhtimisse. Vastavalt kutseõppeasutuse seaduse parandustele (2006) peab kooli nõukogu koosseisus olema üle 50% sotsiaalpartnerite esindajaid. Sotsiaalpartnerid osalevad kutsestandardite ja õppekavade väljatöötamisel.

Tööandjad on osaliselt kaasatud ka kutseõppetulemuste hindamisse. Kutsehariduse arengukava üks punktidest on kutseõppeasutuse lõpueksami ühitamine kutseeksamiga nendel kutsealadel, kus see on võimalik. Kutseeksamikomisjoni kuuluvad ka mitmesuguste erialaorganisatsioonide esindajad.

Toimib kutseõpetajate ja ettevõtjate vaheline koostöö. ESF-i projekti raames korraldati praktikajuhendaja täienduskoolitus, kus koolitust pakkusid nii koolid kui ettevõtted. Projekti tulemusena koostati ettevõtte praktikajuhendaja ametijuhend. Koolituse viis läbi Eesti Tööandjate Keskliit. Praktikajuhendajate koolitus jätkub programmperioodil 2007–2013.

5.2.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Tööandjate esindajate kaasamine kooli nõukogudesse

Tööandjate esindajate kaasamine kooli nõukogudesse on sätestatud kutseõppeasutuse seaduse muudatusega 2006. aastal.

Meedet rakendati laiendamaks kutseharidusvaldkonnas otsuste tegijate ringi. Eelnimetatud dokumendi kohaselt peavad kutseõppeasutuse nõukogu liikmetest üle 50% olema sotsiaalpartnerite esindajad.

Kooli nõukogu moodustatakse kolmeks aastaks ministeeriumi, kelle valitsemisalasse kool kuulub, vastava valla- või linnavalitsuse või kohalike omavalitsuste üksuste liidu, vastava kutse- ja erialaga seotud tööandjate ja töötajate (teenistujate) registreeritud ühingute ja kutseühingute esindajatest ning tööturuameti esindajast. Kutse- ja erialaga seotud tööandjate ja töötajate (teenistujate) registreeritud ühingute ja kutseühingute esindajad määratakse vastavate ühingute ja kutseühingute kaudu ja nad peavad moodustama üle poole nõukogu koosseisust. (KS § 27; 2.)

Kutseõppeasutuse seadus sätestab kooli nõukogu tegevuse. Nõukogu:

- 1) osaleb kooli arengukava koostamises, kooskõlastab ja edastab selle kooli pidajale või tema volitatud isikule kinnitamiseks;
- 2) kontrollib kooli arengukava täitmist;
- 3) kooskõlastab kooli aasta tegevusplaani ja kontrollib selle täitmist;
- 4) kooskõlastab RKT kujundamiseks kooli pidajale või tema volitatud isikule esitatavad andmed koolitusvõimaluste kohta;
- 5) kooskõlastab kooli eelarveprojekti ja investeeringute kava ning edastab selle kooli pidajale või tema volitatud isikule kinnitamiseks;
- 6) hindab kooli õppe- ja kasvatustöö korraldust, kooli juhtimist, raha kasutamise õiguspärasust ning otstarbekust, õppe- ja olmekeskkonna ning õppe korraldamiseks antud vara seisundit ning teeb direktorile sellekohaseid ettepanekuid;
- 7) teeb kooli pidajale või tema volitatud isikule ettepanekuid kooli tegevuse, arengu, vara, eelarve, juhtimise ja põhimääruse muutmise kohta seotud küsimustes.

Meedet rakendatakse kogu riigis. Vaatamata edukale meetme rakendusele *de jure* ei ole tööandjate esindajate kaasamine kooli nõukogudesse andnud tulemusi, mida oodati. Üheks probleemiks on kooli nõukogude suur erinevus omavahel, nende töö kvaliteet on suurel määral isikutest, kes on nõukogusse valitud. Sageli näevad tööandjate esindajad vaid lühiajalisi tööjõuvajadusi oma firmas kui esmatähtsaid ning

ei mõtle piisavalt laiahaardeliselt, millised võiksid olla vajadused kogu sektoris. Osaliselt on see tingitud ka sellest, et puudub tööjõuturu sektoraalsete ja regionaalsete vajaduste analüüs keskpikas perspektiivis, mida tööandjate esindajad kasutada võiksid.

Kooli nõukogude initsiatiivikust pär�ib ka fakt, et kutseõppeasutuse eelarve määrab riik; seega peavad nõukogu liikmed arvestama mis tahes otsuste tegemisel (nt arengukava) kindlate summadega. Liikmetele teeb muret ka ajanappus; nõukogude töös osalemine on vabatahtlik lisategevus oma eriala kõrval.

Kooli nõukogude olemasolu on tugevdanud suhteid tööandjate ja kutseõppeasutuste vahel. Nende tegevust muudaks veelgi efektiivsemaks korralike sektoraal- ja regionaalanalüüside olemasolu.

Meede 2 – Kutseõppeasutuste lõpueksami ühitamine kutseeksamiga

Kutseõppeasutuste lõpueksami ühitamine kutseeksamiga nendel kutsealadel, kus see on võimalik, on sisse viidud alates 2005. aastast.

Kutseõppeasutuste lõputunnistus tõestab, et õpilane on edukalt läbinud kooli õppeprogrammi ja sooritanud lõpueksami. Alates 2005. aastast on soovijatel võimalik valida erialase lõpueksami asemel kutseeksam. Sel moel saavad koolilõpetajad tõestada oma ametioskusi kohe kooli lõpetamisel ning saada kinnitust enda vastavusele tööturu nõudmistele. Lõpueksamiga ühitatud kutseeksami sooritamine on kvaliteedimärk ka koolile.

Eesti kutseharidussüsteemi arengukava (2005–2008) näeb ette lõpueksamite ühitamist kutseeksamiga 80% ulatuses aastaks 2008 ning aastaks 2010 asendatakse lõpueksamid standardiseeritud kutseeksamitega. Eksamite ühitamise abil loodetakse tugevdada sidet kutsekoolide ja tööjõuturu vahel. Kutseeksamil osalevad kutsenõukogu poolt volitatud kutset andvad organid.

Kutseeksami sooritajate arv suureneb iga aastaga. Nii tõestatakse oma oskusi ja võimeid kohe kooli lõpetamisel ning tööturule minnakse suurema enesekindluse ning kehtiva kutsetunnistusega.

KUTSEEKSAMID

Õppe-aasta	Koolid	Lõpetajad	Kutseeksami sooritajad	Eksaminandid	Erialad
2004	19	7049	738	10,5%	17
2005	23	7548	1419	18,8%	20
2006	30	7218	1706	23,6%	45
2007	33	7651	1957	25,6%	50

Allikas: All, K. Kutse- ja täiskasvanuhariduse osakond, HTM, veebruar 2008

Tagamaks kutseoskuste vastavust tööturu tegelikele nõuetele, on oluline hinnata ning arvesse võtta tööandjate vajadusi ja ootusi kogu õppeprotsessi jooksul.

Üks arengutakistusi selles valdkonnas on õpilaste vähene aktiivsus kutseeksami sooritamisel. Kutseeksami sooritamise vajadust saaks rõhutada, kui töölevõtjad

nõuaksid tööle asumisel kutsetunnistust. Kui kutseeksami sooritajate arv kasvab, võib probleeme tekkida hindajate leidmisega. Mõnes valdkonnas ei olda kutsekvalifikatsiooni andvate organisatsioonide olemasolust eriti huvitatud. Mõnedel juhtudel erinevad kutseeksamile seatavad nõuded erialati üsna suurel määral. Eksamite ühitamise tõhustamiseks on oluline koolide ja ettevõtete efektiivsem koostöö. Kui kõik eesmärgid korralikult täidetakse, peaks tulevikus esimese taseme kutse andmine kuuluma loomuliku osana kutseõppeasutuse lõpetamise juurde.

5.3. Töö ja õppimise sidumine

5.3.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

Kutsehariduse omandamisega kaasneb alati ka praktikaperiood; koolidel on aga tihtipeale olnud raskusi praktikabaaside leidmisega. Viimastel aastatel on olukord muutumas positiivses suunas – ettevõtted on ise huvitatud praktikantide koolitamisest, lootes neid pärast kooli lõpetamist näha oma kollektiiviga liitumas.

2002. aastal käivitus Eestis Phare-projekt „Töökohapõhise õppe arendamine Põhja- ja Lõuna-Eestis ning saarte regioonis“. 2005. aastast jätkus õpipoisikoolitus Euroopa Sotsiaalfondi toetusel ning esimesi kokkuvõtteid tehakse projekti elluviimise lõpus 2008. aasta suvel. Uudne õpestiil on andnud nii õppuritele kui tööandjatele parema võimaluse arendada konkreetseid töösoskusi ning omandada vilumust edukalt töötamiseks valitud erialal.

5.3.2. Hariduspoliitika näited **Meede 1 – Õpipoisikoolitus**

Õpipoisikoolitus on töökohapõhine õpiprogramm Eesti kutseharidusesüsteemis. Alustati Phare-projekti raames 2002. aastal; alates 2005. aasta oktoobrist tegutsetakse ESF projektina.

Projekti üldeesmärk on kutseõppevormide paindlikumaks muutmine, pakkudes uusi alternatiive kutsepraktikaks konkreetsel töökohal. Programmis osaleval ettevõtjal on võimalus koolitada ja saada tulevikus endale vajalikku kvalifitseeritud tööjõudu.

Projekt on eelkõige suunatud noortele, kellel on rohkem huvi praktilise töö, mitte niivõrd tavakoolihariduse vastu. Töökohapõhine õpe loob võimalusi ka täiskasvanutele, kellel on soov ennast täiendada, arendada või eriala muuta.

Pilootprojektis osales 16 kutseõppeasutust ja ligikaudu 180 ettevõtet. Tänapäevaks on eri osapooled teadlikud töökohapõhise õppevormi rakendamise võimalustest ning see idee on leidnud suurt toetust; koolide õppekavades on tehtud vastavaid täiendusi. 2007. aasta novembris oli õpipoisiõppes osalevate õppurite arv 400, s.o kaks korda rohkem kui eelmisel aastal.

Programmis osalevad ettevõtted ja kutseõppeasutused, projekti on kaasatud ka HTM ja erialaliidud. Tööandjate Keskliit tegeleb õpipoiste juhendajate koolitamisega ja REKK riikliku töökohapõhise õppe õppekavade koostamisega. ESF-i projekti koordineerib Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove. Töökohapõhine

õppevorm on seadusega sätestatud alates 2007. aasta märtsist; muudatused on sisse viidud kutseõppeasutuse seadusesse ja kutseõppe arengukavadesse.

Kõnealuse projekti mõju teada saamiseks korraldas EMOR uuringu, mis tehti koolide ja ettevõtete seas. Esmased tulemused avaldati märtsis 2008, koondtulemused avaldatakse juunis 2008 pilootprojekti lõpetamisel. Uuringu käigus käsitleti järgmisi teemasid: uuringu mõju projektis osalenute arvates, projekti elluviimise ning koostöö hindamine, tulevikuplaanid. Uurimuse kohaselt on õpipoisikoolitusel suur roll tänapäeva tööturul; eriti väikeettevõtetele avanes seeläbi hea võimalus töölisi (ümber)koolitada: 83% kuni 4 töötajaga ettevõtetest ja 67% 5–10 töötajaga ettevõtetest pidasid projekti äärmiselt vajalikuks, suurematest ettevõtetest 41–44%. 75% ettevõtete arvates on suurenenud koostöö kutseõppeasutustega, tõusnud on ka oma töötajaskonna motiveeritus.

Õpipoisiõpe lisab paindlikkust kutseõppes ja reageerimisel tööjõuturu vajadustele. Programmi raames on ettevõtte töötajatel võimalus oma kvalifikatsiooni tõsta või uusi oskusi omandada – see on oluline osa elukestvast õppes.

Suurimaks probleemiks kogu programmi vältel on olnud kutseõppes huvitatute vähesus – kust leida noori nii kooli- kui töökohapõhisesse õppesse. Algselt suhtusid õppeasutused projekti väga skeptiliselt; nüüd on õpipoisiõpe omaks võetud; eriti on heakskiit tuntav pilootprojektis osalejate hulgas (16 kooli ja 184 ettevõtet). Tulevikus oleks huvitav uurida programmi rakendumist ka teistes koolides, kes samuti peavad määruse järgi konkreetset õppevormi hakkama rakendama.

Jätkuvalt on suur roll ettevõtetel, sest õpilane hakkab õppima konkreetsetel töökohal. Seega peab asutused kaasama tegevusse juba õppekavade koostamise etapis. Professionaalsete juhendajate vähesus võib osutada takistuseks õppevormi laialdasemale rakendumisele. Olukorra parandamiseks on alustatud juhendajate koolitusega. Erialaspetsialistid, kes on saanud pedagoogilist koolitust, suudavad oma oskusi teistele efektiivsemalt edasi anda.

5.4. Tööturul oskuste ja pädevuste vajaduse arvestamine kutseõppe planeerimisel

5.4.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

Tööjõuturu vajaduste prognoosimiseks kasutatakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt koostatud tööhõive prognoose alates 2003. aastast. Nii on võimalik ette näha oskustöölise vajadust eri sektorite lõikes. Praegu on prognoos aastani 2014.

Üheks viisiks, kuidas tagada kutseõppe vastavus olukorrale tööjõuturul, on õpetada traditsioonilisi alasid. Tänapäevasust aitab edendada ka riiklike õppekavade uuendamine vähemalt iga nelja aasta järel, garanteerides seega kompetentsipõhiste õppekavade vastavuse tööturu tegelikele nõuetele.

Aastatel 2004–2007 EL-i poolsel rahastamisel rakendunud kutsekvalifikatsioonisüsteemi arendamise projekti käigus töötati välja kutsestandardi

uus mudel (vt 7.3.2), mis võimaldab endisest täpsemalt ja selgemalt kirjeldada antud kutsele vajalikke teadmisi, oskusi ja pädevusi. Samuti töötati projekti käigus välja kutse andmise meetodika. Osakvalifikatsiooni kontseptsioon võimaldab paindlikult reageerida tööturu muutustele, kirjeldada ja tunnustada töötajate lisaoskusi.

HTM on välja töötanud ka paindliku rahastamissüsteemi riiklikult tasustatud õppekohtade näol; nii tagatakse raha efektiivne kasutus, kui nõudlust peaks tekkima. Esialgsed otsused teevad koolide nõukogud, kuhu kuuluvad ka tööturu esindajad.

5.4.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Tööturul vajalike erialade prognoosimine

Tööturul vajalike erialade prognoosi tulemuste kasutamine (alates aastast 2003)

Tööturul vajalike erialade prognoosimisel kasutatakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi iga-aastasi tööturu prognoose; esimene ametlik tööhõive prognoos valmis 2003. aastal. Prognoose kasutatakse koolituse kavandamiseks nii kutse- kui kõrghariduses.

Informatsiooni prognoosi tulemuste kohta jagatakse erineval moel – töötoad, seminarid, ajakirjandus jne. Vastavad uurimused on kõigile kättesaadavad Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi kodulehel.

Prognoose arvestatakse RKT planeerimisel. Nii on võimalik kindlustada kutseõppe vastavust tööturu vajadustele. Lisaks kasutatakse tööturu prognoose saamaks ettekujutust töökohtade vajaduse kasvu või languse kohta eri kutse- ja erialadel. Sama uuringut kasutati ka Euroopa tööjõuvajaduste prognoosis keskpikas perspektiivis. Tänu nendele prognoosidele vastab kutseharidus Eestis paremini tööturu vajadustele.

Praegune süsteem toimib hästi kutsealase esmakoolituse puhul. Vaja on ka prognoosi, mis oleks abiks täienduskoolituse planeerimisel. Täiskasvanute koolituse RKT osas on vajalik kokku leppida koolitusvajaduse väljaselgitamise ja koolitustellimuse koostamise meetodikas.

Meede 2 – Kompetentsi- ja moodulipõhised õppekavad

Meede käsitleb õppekavade süsteemi korrastamist ja arendamist alates aastast 2005, mis seeläbi muudetakse kompetentsi- ja moodulipõhisteks.

Seda meedet tutvustati kutsehariduse arengukavas (2005–2008). Meede 6.2: „Riiklikud ja koolide õppekavad koostatakse moodulipõhistena, lähtudes kutsestandarditest. Õppekavad võimaldavad tänapäeval vajalike üldoskuste ja nõutavate põhioskuste omandamist ning erinevaid spetsialiseerumisi õppekava raames. Juurutatakse ainepunktisüsteem.“ Meede 6.1 kohaselt töötatakse välja omavahel seostatud dokumentide pakett (kutseharidusstandard, kutsestandardid, riiklikud õppekavad), toetamaks õppekavade sisulist kaasajastamist.

Kutsestandardid (mis määratlevad töö tegemiseks vajalikud oskused, teadmised ja hoiakud) kinnitab kutsenõukogu, kuhu kuuluvad vastava majandusharu tööandjate,

töötajate, kutse- ja erialaühenduste ning riigi esindajad. Uuendatud kutsestandardid ja kutsestandardi mudel on kompetentsipõhised ja mõõdavad konkreetseid õpitulemusi.

Kutseõppeasutuste õppekavad baseeruvad kutsestandarditel, mida uuendatakse vähemalt iga 4 aasta järel. See peab tagama standardite ja õppekavade püsiva vastavuse tööturu nõuetele.

5 esimest riiklikku õppekava kiitis HTM-i heaks 2007. aastal, 2008. aasta esimestel kuudel on juba lisandunud 10 riiklikku õppekava, millele on oodata lisa.

See meede tagab tööjõu oskuste vastavuse tööturu tegelikele nõuetele. Ainepunktide süsteem on väljundipõhine ja kergendab nende õppekavade järgi õppinud koolilõpetajate oskuste ja võimete võrdlemist EQF-i kvalifikatsioonisüsteemiga.

6. Juhtimine ja rahastamine

6.1. Riiklik poliitikakontekst

Enamik kutseõppeasutustest (32) kuuluvad riigile, 31 neist HTM-i haldusalas. 47-st kutseõppeasutusest kuuluvad 3 kohalikele omavalitsustele, neist riigi suurim kutseõppeasutus on Tartu Kutsehariduskeskus. 12 on erakoolid. Riiklikes ja munitsipaalkoolides toimub rahastamine RKT alusel. Mõnedel erialadel rakendatakse sama süsteemi ka erakoolides.

Üldhariduskoolid kuuluvad aga kohalike omavalitsuste haldusesse, olles seega eelisolukorras riiklike koolidega võrreldes. Kuigi rahastaja on ka nende puhul riik, toimib vahetalitaja ja suunajana kohalik omavalitsus. Samuti on kaks keskkooli valdkonda reguleeritud eri õigusaktidega. Kutseharidust reguleerib kutseõppeasutuse seadus, põhikoolide ja gümnaasiumide tegevust aga põhikooli- ja gümnaasiumiseadus.

Arutletud on teemal, et haridussüsteem võiks olla reguleeritud õppetasete, mitte koolitüüpide põhjal. Keskkoolid ja gümnaasiumid tuleks põhikoolist lahutada ja riigistada. Üldkeskkooli rahastamine peaks toimuma samadel alustel kutsekeskkooli rahastamisega, kus riik esitaks riikliku koolitustellimuse ka üldkeskkooli õppekohtadele, et vältida tasakaalustamatust akadeemilise ja kutse-suuna vahel, mille praegune süsteem on põhjustanud.

Selliste muudatuste sisseviimine on keeruline; mis tahes valitseva koalitsiooni jaoks oleks kohalike omavalitsustelt gümnaasiumide haldamise äravõtmine või nende rahastamise printsiipide muutmine selgelt ebapopulaarne otsus.

Suurim probleem kutsehariduse rahastamisel on seotud koolituskoha baasmaksumuse tõstmisega ennaktempo (vt teema 6.3.1). Enne 2005. aastat võis rääkida süstemaatilisest kutsehariduse alarahastamisest; seetõttu on oluline saavutada kutsehariduse õppekulude tõus riigieelarves kiiremini kui hariduskulude puhul keskmiselt.

Sotsiaalsed partnerid, tööandjad, kolmas sektor, kohalikud omavalitsused, koolinõukogud, kutseharidusvaldkonna spetsialistid, kutseõpetajad, õpilased ja nende vanemad etendavad kõik tähtsat osa kutsehariduse edendamisel, et muuta see kõitvaks haridusvaldkonnaks kogu ühiskonnas.

6.2. Muutused administratiivsetes struktuurides

6.2.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

2002. aastal oli Eestis 58 riiklikku kutseõppeasutust. Koolivõrgu ümberkorraldamise käigus on koolide arv drastiliselt vähenenud (32 kooli 2008. aastal). Antud muudatused toimuvad „Riiklike kutseõppeasutuste reorganiseerimise plaani (2005–2008)” raames. Eesmärgiks on tõsta kutseõppeasutuste arvu vähendamise teel kutsehariduse kvaliteeti, kättesaadavust ja ressursside kasutamise efektiivsust. Väiksemad koolid ühendatakse regionaalseteks kutsehariduskeskusteks, kus

õpetatakse mitmeid erialasid. Lisaks jäävad alles ka koolid, mis on kitsalt spetsialiseerunud nt kunstile, muusikale, metsandusele jne (vt. teema 6.2.2).

HTM-is on vaadeldaval perioodil toimunud mitmeid struktuurimuudatusi; 2002. aastal korraldas kutsekoolide haldusküsimusi ministeeriumi vastav osakond. 2003. aasta jaanuaris loodi HTM-i raamatupidamisbüroo ja HTM-i riigivara haldusbüroo, mis tegelesid kutseõppeasutuste raamatupidamise ja haldusküsimustega. 2005. aasta jaanuaris büroode tegevus lõpetati ning nende kohustused võttis üle vastset loodud koolivõrgubüroo, mis omakorda reorganiseeriti HTM-i osakonnaks 2007. aastal. Seega on vaatluse all oleva perioodi jooksul jõutud tagasi algusesse. Selline pidev reorganiseerimine, mis põhineb lootusel, et ehk toimib uus süsteem paremini, on Eestis elavaks näiteks ebastabiilsusest ja järjepidevuse puudumisest olukorras, kus valitsused vahelduvad kiiresti. Koolidele on pidev reorganiseerimine olnud kurnav. Valitseb tunne, et uutele struktuuridele ei antud võimalust tõestada oma elujõulisust. Jääb vaid loota koos ministeeriumiga, et õppeasutuste haldamise minek HTM-i osakonda muudab kogu kutseharidussüsteemi kompaktsemaks, võimaldades kutseharidusega seonduvat koordineerida ühest asutusest.

6.2.2. Muutused kutseõppe rahastamises

Muutus 1 – Koolivõrgu reorganiseerimine (2005–2008)

Riigi kutseõppeasutuste võrgu reorganiseerimine algas 1998. aastal. Tänapäevane tegevuskava näeb ette tegevustiku 2005–2008 perioodil. Muudatusi koolivõrgus hakati tegema eesmärgiga suurendada pakutava kutsehariduse kvaliteeti ja efektiivsust, samal ajal finants- ja inimressursse vähendades. Näiteks moodustasid 2003. aastal alla 500 õpilasega koolid kogu kutseõppeasutustest 43,5% (23 kooli). Õppeaastaks 2007/2008 oli selliste koolide arv langenud 14-ni (s.o 40% kõikidest kutseõppeasutustest).

Planeeritud muudatusi tehes oli aluseks:

- 1) demograafiliste protsessidega arvestamine,
- 2) majandusliku vajaduse arvestamine, st piirkonna (maakonna; valdkondliku kooli puhul kogu Eesti) vajadus tööturul ühe või teise kutseala valdkonna spetsialistide järele (vajalik igal konkreetsel juhul võrdlev analüüs, kas koolituse ümberprofileerimine antud koolis on otstarbekam kui vajaliku koolitusmahu suurendamine mujal, kus selleks tingimused ja potentsiaal on juba olemas);
- 3) sotsiaalse vajaduse rahuldamine, st kõigile soovijatele võimaluste loomine kutsehariduse omandamiseks;
- 4) täiskasvanute täiendus- ja ümberõppe vajaduse tunduva kasvuga arvestamine;
- 5) kutseõppe regionaalsus, regiooniks valdavalt maakond, kuid mitte kõik neist (Jõgeva-, Rapla-, Põlva- ja Hiiumaa) ei moodusta iseseisvat koolituspiirkonda eelkõige demograafilistel, aga vahel ka muudel põhjustel. Kutseõpe ühel või teisel moel jääb siiski kõigisse maakondadesse;
- 6) lähtumine tõmbekeskustest – väljaspool tegelikku tõmbekeskust ei ole mõtet kooli pidada, kui sinna õpilasi enam õppima ei tule, kui tegemist pole valdkondliku õppeasutuse või mõne muu põhjendatud erandjuhtumiga;
- 7) koolituse kvaliteedi prioriteetsus, st õppekavas ettenähtu tagamine ja selleks vajaliku (arengu)potentsiaali ja ressursside olemasolu;
- 8) ressursside kasutamise otstarbekus;

- 9) mitmekesisuse säilitamine nii kutseõppeasutuste suuruse kui asukoha mõttes, et õpilased leiaksid oma vajadustele vastava õppeasutuse;
- 10) arvestamine praeguseks väljakujunenud koolivõrguga ja teiste traditsioonidega;
- 11) õppeasutuste võrgu kujundamine arenguprotsessina, mitte kampaania või ühekordse üritusena.

Koolivõrgu ümberkorraldamise tulemusena peaks kutseõppeasutuste võrk olema ühiskonna ja õppija vajadusi arvestav ning optimaalselt ja efektiivselt ressursse kasutav; kvaliteetne ja ühiskonnale vajalik koolitus on kättesaadav kõigile õppida soovijatele.

Ülalkirjeldatud muutused kutseõppeasutuste võrgus tähendavad seda, te iseseisvate kutseõppeasutuste arv väheneb 49-lt 25–29-ni (vähemalt 45%) ja alla 500 õpilasega koolide arv 20-lt 5-ni (75 %). Riigiõppeasutustes olevate üldpindade hulk väheneb 400 tuhande ruutmeetri, mille tulemusena vabanetakse ligi 200 tuhandest ruutmeetrist 2004. aastal kutseõppeasutuste kasutada olnud üldpinnast. Sellega seoses vabanetakse ka nende pindade majandamiskuludest (hinnanguliselt 2,2 miljardit krooni aastas) ning renoveerimisvajadusest (hinnanguliselt 1,8 miljardit krooni 9000-kroonise ruutmeetri maksumuse korral).

Tänase seisuga on riiklikke ja munitsipaalomandisse kuuluvaid kutseõppeasutusi 35; 2008. aastal ühineb veel 2 kooli.

KUTSEÕPPEASUTUSED 2002–2007 (*)						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kutseõppeasutusi kokku	79	71	68	61	54	53
Riiklikud ja munitsipaalomandis olevad kutseõppeasutused	58	54	52	43	37	35
Erakutseõppeasutused	21	17	16	14	11	12
Kutseharidust pakuvad kesk- või kõrgkoolid	0	0	0	4	6	6

(*) koolide arv õppeaasta alguses
Allikas: Statistikaamet, aprill, 2008

Reorganiseerimine on ennast õigustanud, kuigi algselt oli muudatustele ka palju vastuseisu. Ühinenud koolides on tõusnud pakutava kutsehariduse kvaliteet; renoveerimist ootavad ka ülejäänud koolid. ERDF-i fondidest rahastamiseks perioodil 2007–2013 on kutseõppeasutuste renoveerimiseks ette nähtud 3,63 miljardit krooni.

6.3. Muutused kutseõppe rahastamises

6.3.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

Esmase kutseõppe rahastamine toimub kalendriaasta koolituskohtade alusel (*per capita*), millele Vabariigi Valitsus kinnitab igal aastal baasmaksumuse. 2008. aastal kehtestatud koolituskoha baasmaksumus on 21150 krooni. Probleemiks kutsehariduse rahastamisel on koolituskoha baasmaksumuse tõstmine ennaktempos. Enne 2005. aastat võis rääkida süstemaatilise kutsehariduse alarahastamisest; seepärast oleks oluline saavutada kutsehariduse õppekulude tõus riigieelarves kiiremini kui hariduskulude puhul keskmiselt.

Erinevatel õppekavadel rakendatakse erinevaid koefitsiente, mis lisatakse baasmaksumusele, kuna erinevate erialade vajadused on erinevad. Järjekindlalt on prioriteediks olnud koolituskoha maksumuse suurendamine vähemalt 1,5-kordseks võrreldes koolituskoha maksumusega üldhariduses. Aastatel 2005–2008 tõsteti kutsehariduse koolituskoha baasmaksumust 45%. 2006. aastal rakendati kutseõppe rahastamise parendamiseks uued õppekavarühmade koefitsiendid. Need töötati välja koostöös kutseõppeasutuste esindajatega. Keskmise kaalutud koefitsient esimeses kutsehariduses on praegu ligikaudu 1,38.

Uus riikliku koolitustellimuse süsteem juurutati 2007. a. Selle tingis vajadus muuta õppeprotsess paindlikumaks, et paremini täita kohalikke ja sektoraalseid kutseõppe ülesandeid. Koolid said tänu uuele süsteemile rohkem otsustamisõigust, samas on neil kohustus võtta väljalangejate asemele uued õppurid.

Tänu riigipoolsele finantseerimisele on tõusnud ka täiskasvanute koolituse osakaal kutsehariduse vallas – alates 2007. aastast said ka täiskasvanud võimaluse täiendõppeks riigieelarvelistel kohtadel. 2007. aasta sügisest käivitas HTM ESF-i projekti elluviimise käigus lisakoolituse võimaluse; 2007/2008. õppeaastal on täiskasvanute koolituseks ette nähtud 1,4 miljonit eurot.

Sotsiaalpartnerid ja erasektor – ettevõtjad ja tööandjad – on rahastamisega kaudselt seotud ja seda peamiselt ettevõttes pakutava praktikabaasi kaudu. Praktika on iga kutseõppekava kohustuslik osa. Töökohal toimuv praktika moodustab vähemalt 25% kogu õppekavast. Erasektoris on häid näiteid õpilasstipendiumide kohta; paljud ettevõtted on sponsorluse korras aidanud sisustada kooli praktikaruume vajaliku õppevarustusega.

RKT-põhise rahastamise teel tagatakse vaid õppeprotsessi kulude katmine, investeringukulud RKT alusel rahastamine ei kata. Viimastel aastatel on põhiosa investeringuid kutseõppeasutustesse tehtud EL-i struktuuritoetuste kaudu (ERDF). Esimesel perioodil 2005–2007 uuendati oluliselt õppekeskkonda kümnes koolis. Teisel perioodil 2007–2013 on kavandatud uuendada ERDF-i vahendite abil 90% õppekohtadest kutseõppeasutustes. Samuti tuleb suurem osa investeringutest inimressurssi (eelkõige õpetajakoolitus, õppekavade ja õppematerjalide arendus) Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) kaudu.

INVESTEERINGUD KUTSEÕPPEASUTUSTES

Periood	ERDF	Riigi eelarve	Käibemaks	KOKKU
2004–2008	427 550 040 EEK	272 185 391 EEK		669 735 431 EEK
2007–2015	2 612 000 000 EEK	461 000 000 EEK	553 000 000 EEK	3 627 000 000 EEK

Allikas: Tiko, T. Koolikorralduse osakond, HTM, veebruar 2008

Kutseõppeasutustel on õigus teenida omatulu õppetegevusega seotud tasulistelt teenustelt. See võimaldab leevendada oluliselt RKT alusel õppe rahastamise puudujääke ning aitab koolidel parandada õppekeskkonda. Koolid võivad pakkuda üldsusele koolitusi või osutada teenuseid või toota õpetatavatel erialadel; *catering* teenust pakuvad mitmed koolid, kes valmistavad ette kokkasid. Õpilased tegelevad mitte ainult toidu valmistamisega, vaid nad peavad lõpptulemuse kliendile ka maha müüm. Seega on neil võimalus protsessi käigus tegeleda ka nt turundusega.

Kutsehariduse arengukava kohaselt tagab kutseõppe adekvaatne rahastamine teadmispõhise majanduse vajadustele vastava oskustööjõu ettevalmistamise. Kutseõppe kvaliteet sõltub otseselt sellest, kui palju on investeeritud õpetajate ettevalmistusse, õppekava arendusse ja õppekeskkonda.

6.3.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Uus riikliku koolitustellimuse skeem

Uus RKT kehtib alates 2007/2008. õppeaastast. Senine RKT koostamine seisnes kutseõppeasutustele uute õpilaste vastuvõtuarvude kinnitamisest õppekavarühmiti järgmiseks õppeaastaks, jättes kooli otsustada vastuvõetavate õppijate jaotuse õppekavarühmade eri õppekavade ja kutseõppeliikide vahel, samuti õppevormi korraldused. Uue RKT järgi kinnitatakse kutseõppeasutustele koolituskohtade arv õppekavarühmas kolmeks järgneva kalendriaastaks. Koolil säilivad õigused otsustada konkreetse õppekava, kutseõppeliigi ja õppevormi üle, lisandunud on õigus otsustada uute õpilaste vastuvõtu arvu ja aja üle. Nii on koolid kohustatud pöörama senisest rohkem tähelepanu väljalangevuse vähendamisele ja kohaliku või valdkondliku koolitusnõudluse rahuldamisele ning suurendama õppekorralduse paindlikkust. Õppekohtade alatäituvuse korral võiks näiteks pakkuda kutsealaseid kursusi kohalike üldhariduskoolide õpilastele. RKT maht üheks aastaks oli esimeses kutseõppes 2007. aastal umbes 835 miljonit krooni.

Täiskasvanute ja esimese kutseõppe RKT korraldus on kirjutatud ühte dokumenti. 2007. aastal seadustati uue korraga täiskasvanute tööalase koolituse RKT. Sellest lähtuvalt saab HTM tellida RKT raames kutseõppeasutustelt ja kutseõpet pakkuvatelt rakenduskõrgkoolidelt tööalase koolituse kursusi. Osalejate arv täiskasvanute tööalases koolituses tõusis 2007. aastal võrreldes 2006. aastaga 6284 õppija võrra, millest üle poole moodustasid RKT alusel õppijad. Kokku osales 2007. aastal tööalases koolituses kutseõppeasutustes üle 20 000 õppija.

Kirjeldatud muudatuste ja uuenduste rakendus on suhteliselt värske, seega on veel vara rääkida mõju hindamisest. RKT kasutamisel on koolidele tagatud suurem otsustusõigus, et operatiivselt reageerida piirkondliku vajaduse muutustele nt erialade, õppevormi või õppeaegade osas. Koolituse korralduse eest vastutavad õppeasutuse juhtkond ja nõukogu. Uue korra kohaselt on õppeasutusel ka endisest suurem kohustus tagada RKT kohaselt eraldatud koolituskohtade täidetuse kogu RKT perioodi jooksul. Arenguruumi on veel asjaajamise korraldamises; eri sihtgruppidele antava õppe kohta tuleb esitada eri formaadis aruandlus eri ministriumidele: nt töötute koolitusest SM-ile, esimesest kutseõppes HTM-ile, täiskasvanute ümberõppes Majandusministeeriumile või HTM-ile, olenevalt õppeliigist. Selline eri formaadis tagasiside nõue on koolidele liigne ja asjatu lisatöö.

6.4. Partnerlussuhete arendamine kutsehariduspoliitika kujundamisel

6.4.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

Partnerlust on püütud arendada kõikidel tasanditel. Kõige edukam ongi ilmselt olnud just tööandjate, töövõtjate ja kutseühenduste esindajate kaasamine kutsehariduse arendamisse. Enamasti esindavad need partnerid valitsusväliseid organisatsioone, seega kolmandat sektorit.

Viimastel aastatel on kutseõpetajad organiseerunud kutseõpetajate ühingusse (EKÜ) ja eri kutsealade kaupa kutseõpetajate võrgustikesse. Ka initsiatiivikaim osa kutseõpilastest on moodustanud oma liidu, mis küll väga aktiivselt veel ei tegutse.

Eesti Kutseõppe Edendamise Ühingu (EKEÜ) liikmeskonda kuuluvad kutseõppeasutuste direktorid, õpetajad ning kutsehariduse valdkonnaga seotud ametnikud. Ühing tuleb kokku kaks korda aastas 2–3-päevase konverentsi raames; aasta jooksul suheldakse üksteisega meilitsi; adressaate on kokku umbes 150. EKEÜ juhatusse kuulub 6 koolidirektorit ja 3 kutsehariduse valdkonna spetsialisti eri organisatsioonidest (SA Innove, REKK, Kutsekoda). Juhatus tegeleb konverentsidevahelisel perioodil päevakajaliste kutsehariduse teemadega. 2008. aasta veebruaris toimunud konverentsil keskenduti kutseharidusele aastal 2015. HTM-i kutsehariduse ja täiskasvanukoolituse osakond peab EKEÜ-d väga oluliseks partneriks, kes on osalenud nii strateegiliste arengute kujundamisel kutseõppes kui ka andnud seisukohti uute õigusaktide ja teiste uute initsiatiivide kohta.

Riigisektoris on HTM-i suuremateks koostööpartneriteks kujunenud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, SM ja Põllumajandusministeerium. Mitme partneriga on sõlmitud ka konkreetseid koostöölepped. Heaks tavaks on saanud sõlmida tööturu eri osapoolte vahel koostöölepe kutseõppe arendamise kohta. Osapoolteks on nii kutseõppe korraldamisega seotud ministeeriumid kui ka tööandjate ja töövõtjate esindusorganisatsioonid.

6.4.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Eri partnerite kaasamine kutsehariduspoliitika kujundamisse

Eri partnerite/huvirühmade kaasamises on viimastel aastatel toimunud mitmeid muudatusi:

- 1) kutsehariduse arengukavu ja strateegiaid planeeritakse laiendatud arutelude käigus. Lisaks ministeeriumile on kaasatud EKEÜ, EKÜ, kutseõppeasutused, Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoda, Eesti Ametiühingute Keskliit, Kutsekoda, Eesti Tööandjate Keskliit jne;
- 2) kutseõppeasutuste juhtimist koordineerivate nõukogude koosseisus peab olema vähemalt 50% sotsiaalpartnerite esindajaid;
- 3) kutsestandardite ja õppekavade väljatöötamisse on haaratud paljud eri töörühmad; Ministeeriumi koostööpartneriks on Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus;
- 4) kutsealaste oskuste hindamiseks korraldatakse kutseeksamid, mille komisjonidesse kuuluvad esindajad eri organisatsioonidest;

- 5) lisaks eelnimetatud organitesse ja nõukogudesse kuulumisele osaletakse vastastikku konverentsidel, mis käsitlevad tööturu nõudmistega seotud teemasid.

Eri partnerite kaasamine kutsehariduse tegemistesse on laiendanud kutsehariduse kandepinda ja tekitanud stabiilsema arengukeskkonna. See on eriti oluline tingimustes, kus poliitiline, sealhulgas hariduspoliitiline järjepidevus suhteliselt kiiresti vahetuvate valitsuste korral ei ole alati tagatud. Kaasarääkimine kutsehariduse arengutes tekitab ka teatava kaasvastutuse ning huvitatuse, et kavandatud muudatused ka ellu viidaks.

7. EL-i initsiatiivid ja kutseõppealane ränne EL-i piires

7.1. Riiklik poliitikakontekst: EL-i initsiatiivide kasutuselevõtt (EQF, ECVET, Europass ja õpiränne kutseõppes)

Eesti kutseseadus on muutmisel; olulisimaks muudatuseks on üleminek 8-astmelisele kvalifikatsiooniraamistikule (praeguse 5-tasemelise raamistiku asemel). Kutseseadus on seadusandlikuks taustaks Eesti kvalifikatsioonisüsteemi arendamisel ning tagab tulevikus selle vastavuse Euroopa kvalifikatsiooniraamistikule (EQF).

Aitamaks Eestil uute arengutega kaasa minna, on käivitunud 6-aastane ESF-programm (2007–2013), mille üks olulisemaid lõike on Eesti kvalifikatsioonisüsteemi suhestamine EQF-iga. See sisaldab ka ECVET-i ja Europassi diplomi lisasid.

2000. aastal võeti vastu välisriigis omandatud kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seadus (viimati muudetud 2004. aastal). Selle seadusega kehtestatakse välisriigis omandatud kutsekvalifikatsiooni tunnustamise alused ja kord töötamiseks reguleeritud ametikohal. Palju tööd on vaja veel teha, saavutamaks nimetatud seaduse ja kvalifikatsioonisüsteemi vahel täielikku kooskõla.

Euroopa Komisjoni poolsed algatused ja soovitused riikliku kutsetesüsteemi reformimiseks on leidnud entusiastlikku vastukaja. Seadusandlikust aspektist vaadates ei ole takistusi uue kvalifikatsiooniraamistiku ega Europassi dokumentatsiooni kasutuselevõtuks. Pigem valmistab muret kutseõppeasutuste, õpetajate ja juhendajate üldiselt vähene valmisolek. Otsustava tähtsusega teguriks uue poliitika aktsepteerimisel on kohalikul tasandil tegutsevate inimeste endi aktiivsus ja avatus hariduselu edendamise suhtes kas kodumaal töötades või välismaal kogemusi omandades. Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutuse (Kutsekoda) poolt väljastatavad kutsetunnistused on aidanud märkimisväärselt suurendada liikumist Euroopa Liidu riikides eri sektorite vahel.

Kutsekoda on aktiivselt propageerinud uue kvalifikatsioonisüsteemi ja Europassi dokumentatsiooni kasutusele võtmist kõikjal Eestis. Inimesi on teavitatud uutest võimalustest ja meetoditest; edasine areng ning tutvustatud võimaluste rakendamine sõltuvad aga suurel määral individuaalsest vastuvõtlikkusest ja uuendusmeelsusest. On asutusi, kus näiteks Europassi õpirände tunnistused on aktiivselt kasutusel, samal ajal kui teistes asutustes suhtutakse uuendustesse väga tagasihoidlikult.

Paljudes õppeasutustes on puudus võõrkeeles õpetavatest õpetajatest; ainsaks erandiks on vene keeles õpetamine. Ka õppekavade süsteem vajaks täiendamist seoses mitmekeelsete õpiprogrammidega. Koostöö teiste EL-i riikidega võiks olla aktiivsem. Eestis on õpilasi, kes on võimelised õppima võõrkeeles, seega saavad nad osaleda rahvusvahelistes õppe- ja praktikaprogrammides. Samas ei ole Eesti koolides pakkuda sellist võimalust välistudengitele, kuna õpetajaid või juhendajaid, kes oskaksid oma teadmisi edastada võõrkeeles eri kultuuritaustaga õppuritele, on Eestis väga vähe. Niisiis on siiani toimunud enamjaolt ühepoolne liikumine Eestist välismaale, mitte aga vastupidi. Ühtse dokumentatsiooni (kutsestandardid, riiklik õppekava) väljaarendamine toetab õppekavade ümberkorraldamist ning kaasajastamist.

7.2. Kvalifikatsioonide võrreldavus riiklike, regionaalsete või sektoraalsete erinevuste taustal ja nende vastavus tulevikus EQF-ile

7.2.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutus (Kutsekoda) loodi 2001. aasta augustis, jätkamaks Eesti Kaubandus-Tööstuskoja poolt 1997. aastal alustatud kutsekvalifikatsioonisüsteemi loomist. Suur töö on tehtud Eesti töötajate kvalifikatsiooni võrreldavuse ja teiste riikide poolt tunnustamise saavutamiseks eelduste loomisel. Selleks korraldab Kutsekoda kutsenõukogude tegevust, kutsestandardite väljatöötamist, täiendamist ja parandamist ning hindamisaluste väljatöötamist.

Eesti kvalifikatsioonisüsteem on väga sirgjooneline; kutsete andmisel puuduvad erinevused sektoriti ja regiooniti. Kõiki sektoreid hõlmavas kvalifikatsioonisüsteemis kirjeldatakse kutseid 5-astmelises raamistikus. Kehtivat raamistikku peetakse aga liiga kitsaks, et kirjeldada adekvaatselt kõiki elukestva õppe jooksul omandatud kutseoskusi. Seetõttu on tänases Eestis käimas üleminek 8-astmelisele raamistikule. Aluseks võetakse EQF-i põhimõtted ja kriteeriumid. Eesmärk on ühendada seni eraldiseisvad haridus- ja kutse-kvalifikatsioonisüsteemid sidustatud tervikuks. Vastavad muudatusettepanekud on esitatud kutseseaduse eelnõus.¹

ESF-i projekti „Kutsekvalifikatsiooni süsteemi väljaarendamine 2005–2008“ alusel on välja töötatud uus kutsestandardite süsteem. Selle kohaselt peavad kvalifikatsioonid olema väljundipõhised, arvestades õpitulemusi ja kutsetaotleja tegelikke oskusi. Pilootprojektiga alustati 2007. aastal, uus kvalifikatsioonisüsteem rakendub kõikides sektorites pärast muudatuste jõustumist kutseseaduses (vt 7.3.2 ESF-i projekti teemal).

Uue kvalifikatsioonisüsteemi rakendamine annab soodsa võimaluse kvalifikatsioonide võrdlemiseks rahvusvahelisel tasemel, kuna kirjeldatud kompetentsid on väljundipõhised. Riiklikul tasandil on oluline tugevdada sidet hariduslike ja kutsekvalifikatsioonide vahel. Praegused nõudmised vaadatakse põhjalikult üle ning neid täiendatakse või muudetakse vastavalt vajadusele. Näiteks kui mõnes sektoris on standardid liiga kõrged, siis tuleb need viia vastavusse standarditega kõikides sektorites. Lõpptulemusena peavad kutsestandardid vastama tööturu tegelikele vajadustele. Seega on ülimalt oluline aktiivne koostöö kutseõppeasutuste ja kutsenõukogude vahel.

Uus kutseseadus ja kutsestandardite formaat tagavad edaspidi kutsete hindamise ja andmise parema kvaliteedi.

7.2.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Kutseseaduse muudatused

HTM on esitanud kutseseaduse muudatused (2007. aasta). Praegune kutseseadus kehtib alates 2001. aasta jaanuarist; seda on mitmel korral muudetud (viimati 2004.

¹ Uus kutseseadus võeti vastu 22. mai 2008

aasta jaanuaris). Alates 2005. aastast on kutseeadust täiendatud; valmimas on täiesti uus kutseeaduse redaktsioon. 2005. aastal algatas Euroopa Komisjon üleeuroopalised EQF-i alased konsultatsioonid, sealhulgas Eestis. 2005. aasta oktoobrist kuni 2006. aasta detsembrini arutati uue kvalifikatsiooniraamistiku kasutuselevõttu ja täiendati eelnõu korduvalt eri kutseõukogudes ja töörühmades.

Kutseeaduse eelnõu koostamisel osalesid HTM, SM, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, REKK, Kutsekoda, Eesti Ametiühingute Keskliit, Eesti Töandjate Keskliit, Teenistujate Ametiliitude Organisatsioon.

2008. aasta märtsis võeti kutseeaduse eelnõu menetlusse. Järgnevalt on peamiseks tegevuseks kutsestandardite redigeerimine ning hariduslike ja kutsekvalifikatsioonide vastavusse viimine. Kutseeaduse muudatused on osa ESF-i projektist „Kutsekvalifikatsiooni süsteemi väljaarendamine“ (vt 7.3.2).

Eestis tehakse ettevalmistusi 8-tasemelisele kvalifikatsiooniraamistikule üleminekuks. Üleminekuperioodiks jääb paralleelselt kehtima ka praegune 5-tasemeline raamistik. Igal tasemel nõutavad kompetentsid peavad vastama tööturu vajadustele. Kui 8-tasemeline raamistik on kõikides sektorites vastu võetud, paraneb sektoritevaheline võrreldavus märgatavalt.

Uuendatud kutseeadus võimaldab tõhustada kutseandmist ning kutsete võrreldavust.

7.3. Võimalus kvalifikatsioone üle kanda riiklike, regionaalsete või sektoraalsete erinevuste taustal ja võimalus kergendada tulevikus ECVET-i kasutuselevõttu

7.3.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

8-astmelise raamistiku kasutusele võtmine parandab hariduslike tunnistuste ja tööalaste kompetentside võrreldavust. Eesti kutseõppeasutuse lõputunnistuse saamisega ei kaasne automaatselt kutse andmist. Õpilane võib valida kutseeksami, mille sooritamisel loetakse ka kool lõpetatuks. Tulevikus loodetakse jõuda nii kaugemale, et kutsekooli lõpetaja saab esimese taseme kvalifikatsiooni. Selle eelduseks on kutsestandarditel põhineva õppekava täitmine.

ECVET-i arendamine ja kasutuselevõtt on võrdlemise eelduseks. Tunnistuste väljastamine õpitulemuste põhjal mõõdab praktilisi oskusi ja võimaldab tööandjal ning töötajal kontrollida oma vastavust nüüdisaegsetele nõudmistele.

Tööturu vajaduste arvestamine kutseõppes on järk-järgult toimunud alates 2002. aastast. Akadeemilise hariduse ja täiendõppe käigus omandatud teadmised ja ametialased oskused peaksid olema kutseõppe terviklik ja loomulik tulemus.

7.3.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – ESF-i projekt „Kutsekvalifikatsiooni süsteemi väljaarendamine“

ESF-i projekt „Kutsekvalifikatsiooni süsteemi väljaarendamine“ (2005–2008)

Järgnevalt ülevaade programmi tegevustikust:

- 1) jätkusuutliku kutsestandardite süsteemi väljaarendamine koostöös sotsiaalsete partneritega, tagamaks tööturu vajadustest lähtuv kutsealane väljaõpe;
- 2) üleriigilise kutsekvalifikatsioonide andmise võrgustiku loomine tööjõu konkurentsivõime hindamiseks ja arendamiseks ning elukestva õppe kontseptsiooni rakendamiseks koostöös kutsekvalifikatsiooni andvate organite ja kutsealase koolituse pakkujatega;
- 3) kutsekvalifikatsiooni süsteemi rakendumist toetava õigusliku ruumi loomine;
- 4) kutsekvalifikatsiooni süsteemiga seonduva infosüsteemi väljaarendamine;
- 5) kutsekvalifikatsiooni süsteemi tutvustav teavitustegevus ja reklaamikampaania (nt teavitusseminarid, infopäevad, rahvusvahelised konverentsid, internet, reklaamtrükised jne).

Projekti eesmärk oli luua Eesti riigis toimiv jätkusuutlik kutsekvalifikatsiooni süsteem, mis tagaks töötajate elukestva õppe – kutsealase väljaõppe ning täiend- ja ümberõppe – vastavuse tööturu vajadustele ning kutsekvalifikatsioonide rahvusvahelise võrreldavuse.

Projekti elluviimise tulemused on märkimisväärsed. Esiteks. Projekti alusel on Eestis välja töötatud optimaalne arv tööturu vajadustest lähtuvaid kutsestandardeid ning meetodika ja protseduurireeglid nende väljatöötamiseks ja uuendamiseks. Teiseks. Eestis toimib üleriigiline kutsekvalifikatsioonide andmise võrgustik tööjõu konkurentsivõime hindamiseks ja arendamiseks ning elukestva õppe kontseptsiooni rakendamiseks. Kolmandaks. Eestis kehtivad õigusaktid toetavad kutsekvalifikatsiooni süsteemi rakendumist. Neljandaks. Kutsekvalifikatsiooni süsteemiga seonduv informatsioon on ajakohane ja kõigile kätte saadav. Viies. Kutsekvalifikatsiooni süsteem on Eestis ja rahvusvaheliselt tuntud ning tunnustatud.

Projektis osalevad järgmised organisatsioonid: HTM koordineerib ja teeb riiklikku seiret kvalifikatsioonide ettevalmistamisel ja arendamisel; Kutsekoda vastutab selle eest, et Eesti kvalifikatsioonid oleksid võrreldavad teiste riikide omadega ning tunnustab välisriigis omandatud kutseid; Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Tööandjate Keskkliit ja Eesti Ametiühingute Keskkliit osalevad kutsenõukogudes, mis tegelevad kutsestandardite ettevalmistamise, kohandamise, uuendamise ja hindamisega; REKK vastutab kutseõppekavade ettevalmistamise, registreerimise ja arendamise eest; ettevõtted, kutseõppeasutused ja üksikisikud, kes võivad teha oma ettepanekuid konkreetse kutsestandardi loomisel.

Kutsekoda on loonud uue kutsestandardi vormi, mis põhineb konkreetsetel erialadel ja minevatel teadmistel, oskustel ja pädevustel. Võrreldes eelmiste standarditega on nende struktuur läbipaistvam ja selgem nii tööandjatele, töötajatele, õpilastele kui juhendajatele. ESF-i projekti tulemusena on valminud 337 kutsestandardit, 184 eestikeelset ja 74 inglisekeelset kutsetunnistuse lisa, tegutsemisloa on saanud 21 kutset andvat organit, välja on töötatud 83 kutseeksami materjali, 44

pilootkutseksamist on edukalt osa võtnud 456 inimest (*allikas: Kutsekoda, mai, 2008*).

Eesti haridussüsteemis mõõdetakse õpitulemusi vastavalt õppimisele või praktikale kulunud akadeemiliste tundide arvule. Uus hindamisprotsess põhineb konkreetsetel õpitulemusel – hinnatakse tegelikke oskusi ja kogemusi, mis on omandatud õppeperioodi lõpuks. Kutseseadus määratleb kutsequalifikatsiooni vastavalt antud kutsealal nõutavale kompetentsuse tasemele. Kuigi Eesti on avatud kutsealastele uuendustele, on raskusi kompetentsinõuete kirjeldamise ja sõnastamisega vastavuses ECVET-i põhimõtetega. Olukorra parandamiseks oleks Euroopa Liidult vaja praktilisi juhtnõude kompetentside hindamise kohta.

7.4. Europass ja selle roll EQF-i ja ECVET-i juurutamisel

7.4.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2005 tänaseni

1. mail 2005 loodi Kutsekoja allüksusena Eesti Europassi Keskus. Eestis on teoreetiliselt kasutusel kõik 5 dokumenti, mis aga leiavad kasutamist väga erinevas mastaabis.

Enim tuntud ja kasutatav dokument on Europassi CV. See on eriti oluline osalemiseks tööjoturul väljaspool Eestit. Praegusel hetkel on olemas andmebaas vaid eestikeelsete CV-de kohta. Kuigi Europassi CV-d kasutatakse rohkem välisriigis kandideerimise puhul, puudub informatsioon teistes keeltes täidetud CV-de arvu kohta. Käsil on laiaulatuslik IT-projekt, mille eesmärk on hakata koguma infot ka teistes keeltes täidetud CV-de kohta Eestis (nt inglise, soome keeles).

Keelepassi kasutatakse samuti rohkem tööotsingutel välismaal. Eestisisese tööjõuliikuvuse arvestuses puudub sellel suurem roll. 2005. aastal täideti 10, 2006. aastal 111 ja 2007. aastal 93 keelepassi.

Ülejäänud kolme dokumenti täidavad ja väljastavad asutused. Seega sõltub nende dokumentide täitmine suuresti iga organisatsiooni dokumendihaldussüsteemist.

Europassi kutsetunnistuse lisa on leidnud Eesti asutuste heakskiidu, kuna varem puudus selline dokument. Praeguseks on koostatud 243 lisa, neist 157 on tõlgitud inglise keelde. Tähtis roll on seejuures olnud Kutsekojal.

Europassi diplomilisa kasutuselevõtt on samuti olnud edukas; siiani aga väljastatakse lisasid ilma Europassi logota. Kuna dokument võeti kasutusele enne Europassi, siis ei pea asutused Europassi logo tähtsaks. Korrektno markeerimine aitaks aga propageerida kogu Europassi dokumentatsiooni.

Europassi õpirände tunnistus vajab veel laialdasemat tutvustamist. Paljudes Euroopa programmides kasutatakse veel originaaldokumente, mis on loodud asutuse/institutsiooni loomise alguses. Isegi Euroopa Liidu Erasmus-programmi koordinaatorid ei kasuta Europassi õpirände tunnistust. Kuna dokumentatsiooni valdkonnas on tehtud suuri investeeringuid ja loodud oma andmebaasid, on arusaadav, et Europassi süsteemile üleminekuks ei taheta hästi toimivatest süsteemidest loobuda.

Ilma Euroopa Komisjoni täpsemate regulatsioonideta jääb eelmainitud dokumentide kasutamine kaootiliseks ja sageli ignoreeritavaks. Positiivse näitena Europassi õpirände tunnistuse kasutusest võib tuua Leonardo da Vinci programmi. 2006. aastal väljastati 190 ja 2007. aastal 263 õpirände tunnistust.

Europassi dokumentide tutvustamine Eestis langes ajale, mil tööturu seis oli selleks muutuseks ebasoodne. Nimelt valitses paljudes asutustes/ ettevõtetes tööjõupuudus ning kandideerimisprotsessid olid sageli väga lihtsad – peaasi, et töölisi tuleks. Paljud ei huvitunud uute nõudmiste sisseviimisest kartuses, et see võiks vähendada kandideerijate arvu. Üheks märgatavaks erandiks on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, kes vahendab EL-i toetusi kohalikele ettevõtetele. Taotleja peab täitma pika CV ettevõtte kodulehel. EL-iga seotud organisatsioonid võiksid olla eeskujuks Euroopa Liidu initsiatiivide, nagu nt Europass, juurutamisel. Üldiselt aga vajab Europassi teema Eestis veel laialdasemat tutvustamist.

EQF ja ECVET on Eestis arutelu faasis; peetakse läbirääkimisi nende süsteemide rakendamiseks; Europassi diplomi- ja kutsetunnistuse lisad on selleks väga tõhusad vahendid.

7.4.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Eesti Europassi Keskuse rajamine

Eesti Europassi Keskus rajati 2005. aastal. Sellest ajast alates on propageeritud Europassi CV kasutamist kandideerimisel töökohtadele nii Eestis kui välismaal.

Europassi CV-d tutvustab ja selle täitmist viib ellu riiklik Europassi Keskus. Eesti veebiportaal loodi 2005. aasta novembris. Sellest ajast alates kasutavad eestlased Europassi CV-d enamasti välistööturule sisenemiseks.

Kõnealune süsteem toimib riiklikul tasandil; Europassi keskus loodi Kutsekoja allüksusena. Seetõttu on suhted kutseõppeasutustega eriti hästi arenenud.

Võtmeisikud selles süsteemis on inimesed, kes kandideerivad töökohtadele Eestis või teistes Euroopa riikides; õpilased, kes osalevad eri õpilasvahetusprogrammides välismaal; organisatsioonid, mis on seotud töölevõtu protsessidega.

Alates 2005. aasta novembrist on kogutud statistikat Europassi CV-de täitmise kohta internetis: 2005. aastal 113 CV-d, 2006. aastal 1098 CV-d, 2007. aastal 1725 CV-d. Praeguse süsteemi kohaselt saab infot koguda vaid eesti keeles täidetud CV-de kohta; seega on tegelik CV-de arv kindlasti palju suurem, kuna väga paljud CV-d täidetakse teistes keeltes, eriti inglise keeles.

Tööjõupuuduse tõttu on paljud tööandjad üritanud teha kandideerimisprotsessi võimalikult lihtsaks. Europassi nõudeid on peetud liiga keerulisteks. Teine raskus Europassi CV kasutamisel seisneb isiklike oskuste ja võimete hindamises. Eesti kultuuri kontekstis ei ole inimesed harjunud oma pädevusi hindama; seetõttu tekib paljudel probleeme nende sõnastamisega. Europassi CV struktuuri ja spetsiifilisi nõudmisi arvestades on see dokument väärtuslik vahend, motiveerimaks inimesi oma oskusi hindama.

7.5. Kutsealase õpirände edendamine

7.5.1. Hariduspoliitika edusammud aastast 2002 tänaseni

1998. aastal alustati Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutuse *INNOVE* raames Leonardo da Vinci (LdV) programmi elluviimist. 2007. aasta jaanuaris ühendati Eesti Leonardo Keskus Sihtasutusega *ARCHIMEDES*.

Programmi eesmärk on parandada esmast kutseharidust omandavate õpilaste oskusi ja võimeid töökohapõhiste praktikaprogrammide kaudu; soodustada uuenduslike kogemuste levikut kutsehariduse vallas; tõsta koolitusasutuste ja tööturu osapoolte koostöö kvaliteeti.

Programmi abil on võimalik parandada esmases kutseõppes ja täiendõppes osalejate liikuvust; arendada nende võimet tulla toime multikultuurses keskkonnas; pakkuda juhendajatele nende tegevuse arendamiseks uut metoodikat.

LdV programmi raames aktsepteeriti 2007. aastal 41 õpirändeprojekti taotlust; nende raames saab end täiendada minna 548 inimest.

LdV programmis osalejad 2002–2006	2002	2003	2004	2005	2006
	N/M *	N/M	N/M	N/M	N/M
Noored esmases kutseõppes	41 / 50	34 / 48	106 / 56	70 / 108	116 / 96
Õpilased	10 / 13	9 / 15	8 / 41	19 / 26	10 / 21
Äsjalõpetanud ja noored töötajad	18 / 13	15 / 8	32 / 20	25 / 9	13 / 20
Juhid, projektijuhid, kutsenõustajad, personalitöötajad	53 / 32	26 / 15	73 / 21	18 / 4	14 / 9
Õpetajad ja juhendajad keeleoskuse arendamise valdkonnas	21 / 1	26 / 2	27 / 1	78 / 37	38 / 21
KOKKU	143 / 109 252	110 / 88 198	246 / 139 385	210 / 184 394	191 / 167 358

* N/M = naised/mehed

Allikas: Sihtasutus Archimedes, 2007

Sihtpunktide valik programmide lõikes on suhteliselt lai; LdV-programmides osaleb 24 Euroopa riiki. Populaarseimad nende seas on Saksamaa ja Soome, kus on oma praktika või vahetusõppuse läbinud umbes 60% kõikidest osalejatest. Nende riikide populaarsus ei ole üllatav, sest Saksamaa on Euroopas tuntud oma hästi arenenud kutseharidus- ja praktikasüsteemi poolest ning Soome puhul on olulised kultuuriruumi ühtsus ja selle riigi geograafiline lähedus, loomulikult ka edukas haridussüsteem.

Rahvusvaheliste vahetusprojektide puhul on puuduseks Eesti õpilaste madal enesekindlus ja võõrkeeleoskuse nõrk tase. Kutsekoolide õpilased vajavad rohkem toetust ja julgustust. Viimastel aastatel on Eesti õpilased hakanud järjest rohkem osalema rahvusvahelistes praktikaprogrammides; samas on siia tulevate õpilaste arv olnud väga tagasihoidlik. Eesti kutseõppeasutustes on puudus õpetajatest ja juhendajatest, kes oleksid võimelised andma võõrkeelset õpet. Suurendamiseks

mõlemapoolset mobiilsust, on vaja luua tugiprogrammid ja võõrkeelsed aineprogrammid.

Siiani ei ole spetsiaalseid programme veel loodud; ei anta ka inglise- ega saksa keelset õpet. Olemas on spetsiaalsed programmid venekeelseks õppeks. Tugevamalt on venekeelne õpe arenenud Eesti kirdeosas. Lõuna-Eestis on plaanis hakata koolitama piiräärsete alade elanikke nende emakeeles, selleks soovitakse tööle õpetajaid, kes on võimelised õpetama läti keeles. Nii oleks võimalik anda emakeelset õpet piirilinnas Valgas ka Valka õpilastele.

LdV arenguprojektide kohta on teavitustööd tehtud mitmeti; enamasti kasutatakse selleks projekti kodulehti, mitmesuguseid üritusi (nt Leonardo konverentsid, rahvusvahelised konverentsid), väljaandeid (nt turundusraport, ametialased ajakirjad, kohalikud ajalehed), isiklike kontakte partnerorganisatsioonidega, kohalikke omavalitsusi, keskvalitsuse ametnikkonda. Üks projekt leidis kajastamist ka rahvusringhäälingu vahendusel.

Tähtsat osa kutsehariduse propageerimisel ning maine parandamisel etendab EL-i tõukefondide toetus. Geograafilise liikuvuse suurenedes saavad kutsehariduses õppijad suhelda oma eriala inimestega teistes riikides, arendades nii oma kutse- kui suhtlemisalaseid oskusi, ning mõista enda potentsiaali ja arengujõudu kutsehariduse valdkonnas.

Investeeringud, seadusemuudatused, tihedam koostöö tööturu ja kutsesüsteemi vahel ning osalemine rahvusvahelistes projektides aitab tulevikus veelgi enam kaasa kutsehariduse kvaliteedi ja maine tõusule nii noorte seas kui kogu ühiskonnas tervikuna.

7.5.2. Hariduspoliitika näited

Meede 1 – Leonardo da Vinci (LdV) programmi tutvustamine

Leonardo da Vinci (LdV) programmi tutvustati kogumikus „Praktikalood – Leonardoga Euroopasse ja tagasi“ 2007. aastal.

Trükises jutustatud praktikalood annavad ülevaate LdV programmi raames toimunud õpilaspriktikatest. Lood on valitud välja Hariduskoostöö Keskuse Archimedes poolt korraldatud võistlustööde hulgast.

Lood annavad infot õppekorraldusest välismaal, sellest, kuidas praktikaks valmistuda, mida tähendab hea juhendamine, kui suur tähtsus on keeleoskusel. Kirjutatud lood ei pajata vaid tööpraktikast, lugejaga jagatakse ka huvitavaid kohalikku elu kirjeldavaid seiku. Iga lugu kannab endas tugevat sidet töö ja elukogemuse vahel.

Programmis osalejad on kutsekoolide tudengid, õpetajad ja juhendajad, Hariduskoostöö Keskus Archimedes ning HTM.

Lugude kogumik annab huvitava ülevaate rahvusvahelistest praktikaprojektidest. Ilmekad lood annavad infot ka neile, kes ei ole enne välismaal praktiseerimise võimalustest midagi kuulnud. Kirjutiste põhjal on näha, kuidas LdV programmi raames saab noor inimene võimaluse tutvuda uudse elu- ja töökeskkonnaga, arendada enda suhtlemis- ja erialaseid oskusi ning seada elus uusi eesmärke.

Õpirändes osalemise suurendamiseks peaks inimestele jagama rohkem infot vastavatest võimalustest. Selliste edulugude avaldamisele lisaks võiksid olla õppekavades ka teatud ained, mille raames oleks õpilastele võimalik jagada välispraktika raames kogetut. Nii saaks tõsta noorte teadlikkust enesearenduse viisidest nii isiklikul kui ametialasel tasemel. Samas vajavad rohkem juhendamist ka kutseõppeasutuste õpetajad ja juhendajad; entusiastlikkus ning laiemad teadmised programmide kohta aitaksid parandada kutseõppes osalejate liikuvust ning soodustada uuenduslike kogemuste levikut kutsehariduse vallas.

8. Kutseõppe statistika areng

8.1. Riikliku kutsehariduse statistika edusammud aastast 2002 tänaseni

HTM-i ja Statistikaameti (ES) vahelise kokkuleppe alusel on HTM alates 1989. aastast kogunud ja töödeldud üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste statistilisi andmeid; hiljem lisandusid loome- ja huvialakeskuste andmed. Haridusministeerium edastas kogutud andmed Statistikaametile. Koolieelsete lasteasutuste ja kõrgkoolide statistilised andmed kogus ja töötles Statistikaamet. Statistikaametisse koondunud andmete põhjal anti regulaarselt välja aastakogumikku „Haridus”, samuti avaldatakse praeguseni hariduse andmeid kogumikes „Eesti statistika aastaraamat” ja „Eesti piirkondlik statistika” (alates 2006. aastast jätkub andmete avaldamine osaliselt väljaandega „Maakonnad arvudes“ kaasasoleval CD-ROMil).

Saadud andmestik peab vastama erapooletuse, usaldusväärsuse, asjakohasuse, tasuvuse, konfidentsiaalsuse ja arusaadavuse põhimõtetele. Andmete kogumisel, töötlemisel ja avaldamisel lähtutakse riiklikest ja rahvusvahelistest standarditest, klassifikaatoritest ja statistilistest meetoditest (Statistikaamet. Riiklik statistika 2002).

Andmed statistiliste aruannete tarvis koguti kõikse vaatluse vormis ning andmete kogumise perioodilisuseks oli 1 aasta. Andmed sisestati vastava programmi abil andmebaasi, mille tulemusena saadi hulk tabeleid. Samuti võimaldab andmebaas teha väga erinevaid päringuid. Andmebaasi põhiobjektiks oli õppeasutus.

Veel 2002. aastal koguti kogu haridusstatistika ES-i meetodika alusel. Andmete kogumiseks täitsid kõik õppeasutused (üldhariduskoolid, kutseõppeasutused, kõrgkoolid ja huvialakoolid) selleks ettenähtud spetsiaalsed andmevormid ning esitasid andmed õppeasutuste, õpilaste ja nende liikumise, vastuvõttude, lõpetajate ja katkestajate kohta kord õppeaastas (kutsehariduse kohta nt iga aasta 10. oktoobriks).

Aruanded esitati paber kandjal, neid sisestas ja töötles Haridusministeeriumi ametnik. Kokkuvõtlik ja üldistatud andmestik, mis saadi statistiliste andmete kogumise ja süstemaatilise töötlemise tulemusena, esitati ES-ile. ES-i kaudu on andmed avalikud, HTM-is kasutasid andmeid peamiselt planeerimisosakonna töötajad. Sama osakond oli ka vastutav esitatud statistiliste aruannete arhiveerimise ja säilitamise eest. Statistiliste andmete kogumist, töötlemist ja analüüsimist finantseeriti HTM-i eelarvest.

Vaatluse töödeldud tulemusi kasutavad praegugi SM, HTM, kohalikud omavalitsused, sotsioloogid, uurijad, ajakirjandus, UNESCO jt rahvusvahelised organisatsioonid.

2002. aastal alustati esimeste katsetega minna üle seniselt aruannetepõhiselt statistika kogumiselt registripõhisele (isikupõhisele) statistikale. Alates 2005. aastast baseerub kogu haridusstatistika (sh kutseharidusstatistika) Eestis EHIS-e (Eesti hariduse infosüsteem) andmetel, mis loodi senise tänapäevaks vananenud kujul haridusstatistika kogumise ja töötlemise täiustamiseks ning ajakohastamiseks.

EHIS töötab isikupõhiste registriandmete põhimõttel, iga isikupõhine sisend on seotud isikukoodiga. See annab võimaluse koguda koolidelt väga detailsel tasemel infot õppimise kohta. Sellise andmekogumise peamine eesmärk on anda ülevaade haridussüsteemist kindlal ajahetkel, see on oma olemuselt informatiivne ning vajalik

eelkõige operatiivseks hariduselu juhtimiseks ja igapäevaste administratiivsete otsuste vastuvõtmiseks.

Kogutavate andmete põhjal on võimalik anda kirjeldus, mis põhineb eri koolitüüpide, regionide ja vanusegruppide võrdlusel. Eesti hariduse infosüsteem praegusel kujul võimaldab senisest tunduvalt suuremahulisemat ning detailsemat analüüsi, kuna tänu isikupõhiste registreeritud andmetele on andmeliigid omavahel ühise tunnuse (isikukood) kaudu seotud, mis võimaldab hinnata näiteks seda, kuidas õppurid õppeprotsessi läbivad ja ühelt haridustasemelt teisele või ühest õppeasutusest teise üle lähevad.

REKK (EHIS-e volitatud töötaja), kes koondab koolide sisestatud registriandmed, esitab HTM-ile (vastutav töötaja) perioodiliselt registrist tehtud vahekokkuvõtteid eri tabelitena. Registri esmaselt töödeldud andmete peamiseks kasutajaks on HTM-i analüüsi- ja planeerimisosakond, kelle käest saavad vajalikke (vajaduse korral analüüsitud) andmeid ka teised ministeeriumi osakonnad ning allüksused.

EHIS muudab haridusstatistika paremini kättesaadavamaks nii HTM-ile kui teistele huvitatud osapooltele. Sellise meetodika alusel võrreldakse kõiki haridusliike; nii on kutseharidus kergesti võrreldav kõikide teiste haridusliikidega. Info tänapäevasuse tagab andmestiku pidev uuendamine; infosüsteemi täiustatakse, lisades registrisse uusi andmevälju ja klassifikaatoreid. Sellised täiendused võimaldavad avastada probleeme haridussüsteemis, sh kutsehariduses.

Lisaks EHIS-ile annavad kutsehariduse ja täiskasvanuhariduse kohta olulist statistilist infot mitmesugused ES-i tehtavad uuringud, nt iga-aastane tööturu-uuring (ETU), täiskasvanute koolitus isiku tasandil jt valimiuuringud. ES-i ETU-s küsitakse muu hulgas infot elanikkonna tasemeõppes ja elukestvas õppes osalemise kohta igal aastal. Tegemist on valikvaatlusega, valimis osaleb ligikaudu 18 000 küsitavat (vanuses 15–74 eluaastat) aastas, vaatlusperiood on kvartal – ligikaudu 4500 küsitavat. Olulisemad andmed avaldatakse ES-i väljaannetes, ES-i koduleheküljel ja Eurostati koduleheküljel.

Lisaks teeb ES koostöös Eurostatiga mitmeaastase intervalliga uuringuid: „Täiskasvanute koolitus isiku tasandil” (viimati 2007. aastal) ja „Täiskasvanute koolitus ettevõtetes” (tehti 2006. aastal 2005. aasta kohta, enne seda tehti 2000. aastal), mis mõlemad keskenduvad täielikult täiskasvanuharidusele, lähtudes nii ettevõtte kui inimese vaatepunktist. 2009. aastal ilmub täiskasvanute koolituse analüütiline kogumik, milles sisalduvad mõlema uuringu tulemused. Järgmine täiskasvanute koolituse uuring isiku tasandil tehakse 2012. aastal ja ettevõtte tasandil 2011. aastal.

8.2. Hariduspoliitika näited kutseharidusstatistika parendamiseks

Meede 1 – EHIS-e kasutuselevõtt

EHIS (*Eesti hariduse infosüsteem*) – alates 2005. aastast baseerub Eesti haridusstatistika (sh kutseharidust käsitlev) EHIS-e andmetel.

EHIS loodi täiustamiseks haridusstatistika kogumist ja töötlemist ning selle ajakohasust. Tänu EHIS-ile on haridusstatistika HTM-ile ja teistele huvitatud asutustele paremini kättesaadav ja ajakohasem (andmed uuenevad pidevalt *online*'is).

Süsteem toimib riiklikul tasandil. REKK on EHIS-e volitatud töötleja; esmaselt töödeldud andmete edasiseks kasutajaks on peamiselt HTM-i analüüsi- ja planeerimisosakond; sealt esitatakse analüüsitulemused SA-le. EHIS-e registrid on isikupõhised; õppeasutused sisestavad registriandmed oma kooli ja õpilaste kohta. Lisaks õppeprotsessile kogutakse detailset infot ka muude haridust iseloomustavate tunnuste kohta, nt pedagoogide, koolide, õppekavade jne kohta.

EHIS on hariduselu andmete kogumisel ja analüüsimisel oluliselt edasi läinud, võrreldes statistikavormidel andmete kogumisega. Kuna andmed uuenevad pidevalt *online*'is on andmebaas ajakohasem ja paremini kättesaadav. Iga isiku identifitseerimistunnuse kasutamine võimaldab omavahel siduda eri registrite andmeid ning sel viisil teha põhjalikke analüüse hariduselu iseloomustavate tunnuste põhjal.

EHIS-t täiendatakse pidevalt, lisades registrisse uusi andmevälju ja tunnuseid. Nii on võimalik avastada probleeme kogu süsteemis, sh kutsehariduses. Olulisemad täiendused kutsehariduse andmete kogumise osas tehti EHIS-es 2006. ja 2007. aastal (nt väljalangevuse põhjuste klassifikaatori täiendamine, tunnuste lisamine õpilaste erivajaduste kohta, ühiselamukohtade kasutamise kohta jm).

Kavas on lisada infosüsteemi täiskasvanute tööalases täiend- ja ümberõppes õppivate inimeste andmed, täiustamaks praeguseid tasemeõppe õppurite andmeid, ning registreerida ka kõik täiskasvanukoolituse kursused ja neid pakkuvad õppeasutused. Tegemist on päris ambitsioonika ülesandega, kuna eelmainitud õpet andvate institutsioonide ja õppivate inimeste arv on väga suur. Veel on plaanis lisada info erivajadustega õpilaste tugisüsteemide kasutamise kohta, täiendada kutseõppeasutuste õpetajate kohta käivaid andmeid, lisada kutseõppeasutuste tegevusnäitajate (kvaliteedinäitajate) automatiseeritud rakendus jne.

Kutsehariduse statistika kogumises on veel vajakajäämisi. Näiteks pole hetkel võimalik saada isikupõhiseid andmeid Maksu- ja Tolliametilt ning siduda neid kutseõppeasutuse lõpetanute andmetega selleks, et analüüsida lõpetajate tööleasumist eri majandussektorites ning nende olukorda tööhõives.

See eeldaks kahe suure andmebaasi ristkasutuse loomist, kus isiku maksuandmed seotakse tema õpingute lõpetamise andmetega isikukoodi kaudu. Samas võimaldaks sellise ristkasutuse olemasolu analüüsida kutsehariduse omandanute konkurentsivõimet ja võrrelda seda nt kõrghariduse omandanute konkurentsivõimega.

9. Kutseharidus pärast 2010. aastat

9.1. Kutsehariduse teemad, mis peaksid olema kutsehariduspoliitikas aktuaalsed nii Euroopa Liidus kui riiklikul tasemel Eestis pärast 2010. aastat ja miks?

Üleeuroopaline fookus, mis kutseharidusel on olnud Kopenhaageni protsessist alates, peab säilima. Selle kaudu on palju kergem riiklikul tasemel viia ellu uusi arenguid kutseõppes isegi kontekstis, kus akadeemiline haridus on traditsiooniliselt olnud tähtsamal kohal.

Vaja oleks määratleda kutseõppe roll teadmispõhises majanduses ja innovatsioonis. Et majandus oleks innovaatiline ja teadmispõhine, on vaja väga tugevat kutseõpet, et kõrghariduse tasemel välja töötatud innovatsioone ellu saaks viia. Hädasti on vaja ka edasi arendada tööjõuvajaduse prognoosi. Mõnel innovaatilisel erialal võib osutuda vajalikuks pakkumise tekitamine enne, kui on olemas tegelik nõudlus.

Kutseõppe kvaliteet ja ligipääs kutseõppele on võtmetähtsusega. Koolivõrgu ümberkorralduse kava tuleb lõpule viia; alles jäänud koolid tuleb renoveerida, et nad vastaksid igati tänapäevastele standarditele. Selles suhtes on kutseõpe Eestis pärast 2010. aastat määratud EL-i struktuurifondide kasutamisega aastatel 2007–2013. Õppekeskkonna renoveerimine jätkub Euroopa regionaalse arengu fondi toel. Mitmed programmid tulevad ESF-i vahenditest: kutsehariduse populariseerimise programm, õppekavade ja sisu arendamise programm, õpetajate täienduskoolituse programm.

Tähtsaks väljakutseks vananeva rahvastiku ja väheneva tööjõu tingimustes on ka täiskasvanute koolitus ja ümberõpe ning vähemharitute ja/või keskealiste töötajate motiveerimine uusi oskusi omandama. Töökohapõhine õpe on tõusuteel ja vaja on pöörata suurt tähelepanu, kuidas luua parimaid õppimisvõimalusi ettevõtetes. Samuti on tähtis garanteerida õppimisvõimalused kutseõppeasutuses kõigile täiskasvanutele, kes soovivad elukutset vahetada. Koolid peavad olema valmis neid vastu võtma.

Kogu kutseharidussüsteem peab olema pädevuspõhine, et ta vastaks järjest enam tööjõuturu vajadustele. Koolide õppekavad peavad põhinema riiklikel õppekavadel, mis omakorda põhinevad kutsestandarditel, mille vaatavad üle kutsenõukogud vähemalt üks kord nelja aasta jooksul. Süsteem juba toimib mõnedel aladel, vaja on seda laiendada kõigile õppekavadele.

Põhikool tuleks üldkeskharidusest lahutada. Keskkharidust tuleks käsitleda võrdsena kõigil tasemetel, nii rahastamisel kui juriidilise baasi osas. Seda on vaja, et põhikooli lõpetajatel oleksid paremad võimalused elukutset valida ja nappes riiklikke ressursse targalt kasutada.

Ka kvalifikatsiooniga seonduvat peaks käsitlema nii Eesti riiklikul kui EL-i tasemel. Varasema õpi- ja töökogemuse arvestamine peab muutuma paindlikumaks ja selle kasutusala laienema. 8-tasemeline kvalifikatsiooniraamistik tuleb vastu võtta koos uue kutseseadusega.

9.2. Kuidas peaks neid teemasid käsitlema Euroopa Liidus ja riiklikult Eestis?

Bordeaux Kommünikee peab jätkuvalt tähtsustama kutseharidust Euroopas. Tähelepanu peaks nihkuma kutseõppe rollile teadmispõhises majanduses ja innovatsioonis.

Riiklikul poliitikatasandil tuleb jätkata neid arenguid, mida on alustatud ning need lõpule viia.

EL-i struktuurifondid tuleb vahendada professionaalselt ja õigeaegselt. 3,63 miljardit Eesti krooni kasutatakse kutseõppeasutuste kaasajastamiseks Eestis aastatel 2007–2013.

Uus kutseseadus tuleb vastu võtta koos 8-tasemelise kvalifikatsioonisüsteemiga. Pätevuspõhised õppekavad, mis juba on paljudel erialadel olemas, tuleb luua ka ülejäänud erialadel. Kutseharidusstandard tuleb üle vaadata ja VÕTA printsiibid sinna sisse viia.

10. Autorid, bibliograafia ja veebiviited

10.1. Autorid

Kersti Raudsepp (teemad 1- 6, 9.)
Anne-Liise Verpson (teemad 7; 5.2.2; 5.3.2; 8.2)
Meelis Aunap (teema 8.1)

10.2. Kasutatud allikad

Publitseerimata allikad:

Intervjuud (Intervjueeris K. Raudsepp)

Teemad 1 – 6, 9

Loodus, T. Intervjuu Vilijandi Ühendatud Kutsekeskkooli direktoriga (07.03.2008)

Niidas, R. Intervjuu HTM-i kutsehariduse osakonna talitusejuhatajaga (29.02.08)

Pastak, A. Intervjuu Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli direktoriga (07.03.2008)

Pung, A. Intervjuu HTM-i kutse- ja täiskasvanuhariduse osakonna juhatajaga (10.03.08)

Randma, T. Intervjuu Eesti Kaubandus-Tööstuskoja haridusnõunikuga (13.03.08)

Toom, K. Intervjuu HTM-i kutsehariduse talituse juhatajaga (10.03.08)

Teema 7

Kerem, M-K. Intervjuu Kutsekoja projektijuhiga (06.03.08)

Kroos, K. Intervjuu Eesti Europassi Keskuse juhatajaga (06.03.08)

Valitud teemad

Päeva, M. Intervjuu SA Innove arendusprojektide üksuse koordinaatoriga 24.03.08

Rammo, M. Intervjuu SA Innove Karjäärinõustamise Teabekeskuse juhatajaga 19.03.08

Tammerand, M. Intervjuu SA Innove arendusprojektide üksuse projektijuhiga 24.03.08

Veebilehed:

Seadused ja määrused:

Kutseseadus (RT I 2001, 3, 7)

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12806774>

Kutseõppeasutuse seadus (RT I 1998, 64/65, 1007),

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12957441>

Kõrgharidusstandard (RT I 2002, 70, 426)

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12860078>

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (RT I 1993, 63, 892)

<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12957462>

Täiskasvanute koolituse seadus (RT I 1993, 74, 1054)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12778179>

Valitsuse 2007.–2011. aasta tegevusprogramm (Eesti Reformierakond, Isamaa ja Res Publica Liit, Sotsiaaldemokraatlik Erakond)
<http://www.valitsus.ee/?id=6902>

Välisriigis omandatud kutse kvalifikatsiooni tunnustamise seadus
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12790541>

Õppetoetuste ja õppelaenu seadus (RT I 2003, 58, 387),
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12778201>

Ülikooliseadus (RT I 1995, 12 119),
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12750528>

HTM-i määrus nr 23 – *Kutseõppeasutuste õppekeskkonna kaasaajastamise meetme tingimused ja investeringute kava koostamise kord* 2.04.2008 (RTL, 15.04.2008, 30, 439)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12948094>

HTM-i määrus nr 90 – *Kutseharidusstandard* 6.04.2006 (RTI, 13.04.2006, 16, 131)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=1014805>

HTM-i määrus nr 27 – *Koolilõuna toetuse kasutamise tingimused ja kord riigi kutseõppe-asutuses* 31.08.2006 (RTL 2006, 67, 1233)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12902567>

HTM-i määrus nr 29 – *HTM-i koolivõrgu büroo moodustamine ja põhimäärus* 20.06.2001 (RTL 2001, 78, 1059)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=23193>

HTM-i koolivõrgu büroo moodustamine ja põhimäärus kehtetu 30.12.2007 (RTL 2007, 100, 1662)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12904777>

HTM-i määrus nr 57 – *HTM-i raamatupidamisbüroo ning riigivara haldusbüroo ümberkorraldamine* 8.11.2004 (RTI 2004, 72, 508)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=817182>

HTM-i *riigivara haldusbüroo moodustamine ja põhimäärus* kehtetu 01.01.2005 (RTL 2004, 156, 2354)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=831630>

Arengukavad

Eesti kutseharidussüsteemi arengukava 2005–2008

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=3812>

Arengukava täitmise vahekokkuvõte (okt 2006)

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=5287>

Elukestva õppe strateegia 2005–2008

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=6877>

Elukestva õppe strateegia 2005–2008 muudatused

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=7121>

Elukestva õppe strateegia aastateks 2005–2008 vahearuanne

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=6873>

Riigikutseõppeasutuste võrgu ümberkorralduste kava aastateks 2005–2008

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=3813>

"Tark ja tegus rahvas" 2009–2012 (HTM-i valitsemisala arengukava)

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=7086>

Andmebaasid

EHIS (Eesti hariduse infosüsteem)

<http://www.ehis.ee>

Statistikaamet

<http://www.stat.ee>

Ministeeriumid

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

<http://www.mkm.ee>

Haridus- ja Teadusministeerium

<http://www.hm.ee>

Sotsiaalministeerium

<http://www.sm.ee>

Muud veebileheküljed

Eesti Europassi Keskus

<http://www.europassikeskus.ee>

Eesti Tööandjate Kesklit

<http://www.ettk.ee>

Eesti Tööturuamet

<http://www.tta.ee>

EKEÜ

<http://www.ekey.ee>

EKÜ

<http://www.eky.org.ee>

Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove

<http://www.innove.ee>

Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutus (Kutsekoda)

<http://www.kutsekoda.ee>

Leonardo da Vinci programm

<http://www.archimedes.ee>

LÜKKA (alaprojekt VÕTA)

<http://www.ut.ee/lykka>

REKK

<http://www.ekk.edu.ee>

“Koolikatsuja 2006+” (veebiportaal)

<http://koolikatsuja.hm.ee>

“Rajaleidja” (veebiportaal)

<http://www.rajaleidja.ee>

Muud allikad

All, K. *Kutseeksamid*, Narva, 2008

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=7016>

Aarna, O. *Kutseõppeasutuse lõpetajad ja kutseeksamid*, Narva, 2008.

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=7019>

Annus, T. *Muutused tööhõives*, Narva, 2008

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=7021>

Aunap, M. *Kutsehariduse valdkonna statistika põhinäitajad 2007/2008. õppeaastal*, Tartu, 2008

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=5947>

Piisang, E. *Sisehindamisest*, Narva, 2008

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=7024>

Piiskop, K. *Riiklikest õppekavadest*, Narva, 2008

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=7022>

Pung, A. *Kutsehariduse arengutest*, Narva, 2008

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=7017>

Tiko, T. *Kutseõppeasutuste õppekeskkonna kaasajastamine 2007-2013*, Narva, 2008

<http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=7020>

Eesti Statistika Aastaraamat, Statistikaamet, Tallinn, 2007, ISBN 978-9985-74-398-0/
ISSN 1406-1783

Eesti piirkondlik statistika, Statistikaamet, Tallinn, 1994-2003, ISSN 1406-1856. Alates 2006 a., *Maakonnad arvudes*, Statistikaamet, ISSN1406-2828.

Haridus, Statistikaamet, Tallinn, 1994 - 2004

Kutseharidus, Statistikaamet, Tallinn, 2007, ISBN 978-9987-74-409-3

Praktikalood III, SA Archimedes, Tallinn 2008, ISBN 978-9985-9811-3-9

10.3. Lühendid

ECVET –	<i>European Credit Transfer System for VET</i> = Euroopa kutsehariduse- ja koolituse ainepunktide süsteem
EHIS –	Eesti hariduse infosüsteem
EKEÜ –	Eesti Kutseõppe Edendamise Ühing
EKÜ –	Eesti Kutseõpetajate Ühing
ERDF –	Euroopa regionaalse arengu fond
ES –	Statistikaamet (<i>Statistics Estonia</i>)
ESF –	Euroopa sotsiaalfond
EQF –	<i>European Qualification Framework</i> (Euroopa Kvalifikatsiooniraamistik)
ETU –	Eesti tööturu-uuring
HTM –	Haridus- ja Teadusministeerium
IKT –	Info- ja kommunikatsiooni tehnoloogia

KS –	Kutseõppeasutuse seadus
LdV –	Leonardo da Vinci programm
LÜKKA –	Ülikoolilõpetajate konkurentsivõime tõstmine läbi õppetegevuse kvaliteedi arenduse
REKK –	Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus
RKT –	Riiklik koolitustellimus
RT –	Riigi Teataja
SM –	Sotsiaalministeerium
VÕTA –	Varasema õpi- ja töökogemuse arvestamine